

A metaelmélet hipotézise

Varga Csaba

A valóság/tudat-szeletek és fogalmaik átfogó értelmezéséhez *minden eddigi* – általunk elérhető – ismeretet, összefüggést, tudást, hipotézist használni akartunk. Miután Európában vagyunk, érthető, hogy a (normál, posztnormál) tudomány érvei-ellenérvei szükségképpen *többségben* lesznek. A különböző típusú elméletek közé viszont nem csak a klasszikus természet-tudományokat és társadalomelméleteket soroljuk, sőt az összetett elméletrendszerbe nem csak a szellemtudományokat emeljük be, hanem minden megismerési tartalmat-formát, logikát és üzenetet, köztük az öt világvallás teológiai felfogásait és a különböző tradíció-elméleteket is. A metaelméletből és különösen a metafizikából ugyanakkor nem maradhatnak ki a művészetek sem, vagy nem tekinthetjük nem létezőknek a filozófiai gyökerű hagyományelméleteket, vagy az ezotéria magasabb rendű koncepcióit sem. Minden olyan *elméletalkotás* ide tartozik, amelyet az emberi gondolkodás az elmúlt évezredek alatt kikísérletezett, anélkül, hogy most igazságtartalmaikat – bármilyen igazságfelfogás mércéje alapján – minősítenénk, és ezzel szelektálnánk közöttük.

A metaelmélet és/vagy metafizika *az emberi tudást* a következő szinteken, három mozzanatban integrálja:

(1) az eddigi *alapvető elméletek*, így a pre-elméletek, majd minden tudományos (normál és posztnormál) elmélet, a részelméleti poszttudományos teóriák, s minden egyes teológia és például a mesterséges intelligencia stb.

(2) a szupraelméletnek hívott tudományos, poszttudományos, metafizikai és teológiai összegző, már posztkoloniális *csúcselméletek*; s ezek már az alapelméletek feletti „tudások”, avagy az első elméleti integrációs szint teóriái;

(3) a két mozzanat *együttes, egyesített elméleti és elméletfeletti rendszerei*, avagy a második integrációs szint. A metaelmélet a részstudások, a csúcstudások és a tudás-, valamint a tudásfeletti rendszerek egésze és illetéknéppen az *egyesített, új minőségű új tudás*. Ez egyébként már kapu a Végső, az Egyetlen Valósághoz/Tudathoz.¹

Az integrált tudással – most már mint új „eszközzel” – és az elérhető magasabb tudatállapottal persze *lényegileg új, és alapjaiban más tudás* is létre hozható. Ez műfaja szerint lehet ugyan új filozófia, új tudomány, új valláselmélet, új gondolkodás – együtt pedig a *tényleges metaelmélet és a metaelvek rendszere*, ami egyszerre filozófia, tudomány, valláselmélet, stb. Ha tetszik: *poszt-tudomány*.

1. A *nézőpont* nyugodt keresése

A metaelmélet végig gondolásához a legmagasabb (ha tetszik: a legmélyebb), és minden (n számú) irányban nyitott, univerzális és univerzalitáson túli *nézőpontot* keresünk. A még meg nem nevezett rendszer és posztrendszer nyitott (vagy nem nyitott) csomópontjait és dimenzióit kutatjuk. Előzetesen ezt nevezzük *metaelméleti nézőpontnak*.

---

¹ Ebben az értelemben: „Nem férhet hozzá kétség: Istenen kívül nincs más valóság; szemünk előtt Őt csupán az illúzió (wahn) fátyolozza el – márpedig az illúzió illuzórikus.” Al-'Arabí Ad-Darkquáwí: Az emlékezés rózsakertje. Kairosz Kiadó, 2005: 322.

A korlátozott-korlátozatlan nézőpontba, avagy ebbe a virtuális érzéki, logikai, szellemi és transzcendens térbe és időbe helyezett metavalóság/metatudat és metatudat/metaelmélet fogalompár (megkettőzetlen egyként) nem egyszerűen életre kel s dinamikusan halad, változik, hanem folyamatos *önteremtést és önfejlődést* hajt végre. Most azt a kérdést egyelőre tegyük zárójelbe, hogy a metavalóság/metatudat és metatudat-metaelmélet önteremtése hogyan kapcsolódik egymásba.

Elsőként nekünk csak a *metaelméleti nézőpont* mellett kellett döntenünk, ami nem pusztán valamilyen formamentes, dogmafeletti nyitottság, hanem lényegét tekintve az *univerzális-transzcendentális tudás* nézőpontja. Innen kezdve csak (értelmezve/némértelmezve) *dokumentáljuk* a lehetővé vált dinamikus szellemi önteremtést, önátalakítást.²

Nem hisszük, hogy a valóság (a megfigyelt totalitás) és önmagunk (a megfigyelő totalitása) tökéletesen megismerhető lenne, miközben viszont azt sem hisszük, hogy a valóság és mi magunk tökéletesen megismerhetetlen lenne. Előzetesen azt sem tehetjük, hogy akár a megismerést, akár a meg nem ismerést fogadjuk el lokális kiindulópontnak. Egyet azonban nem kerülhetünk el: a megfigyelő (mi magunk) és a megfigyelt (valóság) viszonyának sokoldalú újragondolását.

A gondolkodás, avagy az önteremtés szabadsága minden értelemben *korlátlan*. Ezért a nézőpont minden lehetséges *korlátozását és önkorlátozását* szeretnénk felfüggeszteni.³ Ezt azonban nem azért vállaljuk, mert véleményünk vélt hiányát szeretnénk elrejteni, vagy kitérni álláspontunk megfogalmazása elől, ám az önteremtő gondolkodás előtt nem akarunk gátakat emelni, vagy megtartani.⁴

Mert miért ne tehetnénk meg, hogy eddigi saját nézetrendszerünket és koncepcionális metamagyarázatainkat (a reflexiórendszerek személyes reflexióhalmazait) *megkérdőjelezve vagy felfüggesztve* minden általunk felfogott elméleti és elméleten túli konstrukció iránt nyitottak legyünk?

Vagy/és: Miért ne tehetnénk meg, hogy a bennünk és általunk megnyilatkozó nézetrendszer és metamagyarázatot tudatosan *kontrollálva és felfüggesztve* kíváncsivá válunk minden más elméleti, filozófiai, sőt szakrális konstrukcióra? Miért ne tehetnénk meg, hogy az aktuális elméletekbe transzformálódott korszellemet a személyes vagy a transzcendens tudattal inspirálva *átlátjuk-átlépjük* és befogadunk minden régi és új nézőpont perspektívát?

Miért ne gondolhatnánk hogy az euroatlanti tudományfejlődés jelenlegi – posztnormál tudománynak hívott – korszakában már elképzelhető az egyesített metaelmélet *megszületése*, hiszen a posztmodern korszak joggal kérdőjelezte meg minden eddigi nagy elméletet, vagy dogmát, miközben az új típusú nagy elméletek hiánya már akadályozza a résztudományok gondolkodásának fejlődését is? Egyébként az euroatlanti tudomány szellemi terét miért ne bővíthetnénk univerzális és globális tudásterré?

Vagy/és: Miért ne tehetné meg például egy *felsőbb tudat*, például a Szent Szellem, hogy személyes tudati állapotunk alapján, *vagy attól függetlenül* is új nézetrendszerek és koncepci-

² Ez a tanulmány bevezető fejezete egy készülő könyvnek. (A könyvben majd minden alapfogalomról külön fejezet szól, de a kutatás végcélja a metaelv feltárása.)

³ „Válságnak kellett elkövetkeznie ahhoz, hogy be tudjuk látni: egyetlen komoly és igazi filozófia van és ez az, amely tényleg a valósággal foglalkozik, amely túl van korszakokra ragadt világszemléleteken, és csak az érdekli, ami: van.” Hamvas Béla: Világválság Budapest, Hamvas Intézet, 2004: 431.

⁴ „Nem létezett (Einstein) számára kőbe véssett igazság; kiindulásul a sikeres modern tudomány alapjait, nevezetesen a newtoni mechanikát vonta kétségbe. És már akkor is megmutatta, hogy a kreatív gondolkodásnak nincs szüksége kísérleti vagy akár matematikai támaszra: gondolatmenete nem volt más, mint a fantázia tisztán fogalmi szárnyalása.” Yehuda Elkana: Einstein öröksége – a németországi Einstein-év nyitóbeszédének szerkesztett szövege, Berlin, 2005. jan.19. (Élet és Irodalom, 2005. febr.11.)

onális metamagyarázatok megfogalmazására ösztönöz minket? Miért ne tehetné meg az én/mi tudatom-tudatunk, a lét egyetlen alanyaként, hogy *totális és korlátozhatatlan* tudásmindenségként megnyilatkozik, miközben nem hallgat egyetlen tudatunkon túli és egyébként is érdektelen megszólalásra?

Vagy/és: Miért ne lehetne az, hogy *egyaránt elfogadjuk* minden létező és létezés transzcendentális (racionálison messze túllépő) és nem-transzcendentális (racionális valósághoz kötött) meghatározottságát?

Miért ne lenne helyes az, hogy a véges-végtelen valóság *egyrészt* (az ember nézése nélkül) önmagában-önaktusában, *másrészt* csak az ember tekintete által létezik?

Vagy/és: Miért ne juthatna el oda a filozófia vagy jelesül éppen az egységes metaelmélet, hogy az emberi gondolkodás racionalizációja, differenciálódása és specializációja után most újra *összegez, egységesít és általánosít* is?⁵ Miért ne történhetne meg, hogy *egyszerre* megy végbe az (újragondolt) metafizika és a „meta” nélküli – szintén újragondolt – fizika (újértelmű) rehabilitációja?

Miért ne lehetne úgy, hogy az új fogalomrendszer vezető kategóriái, például se a metavalóság, se a metatudat, se a metaember és se a metaelmélet, sőt se a MetaIsten fogalmilag-gondolatilag ne legyen *megkötözve, megcsonkítva, korlátozva*?

Vagy/és: Miért ne lenne helyes felismerés, hogy a végső elmélet, avagy a valóság/tudat legalapvetőbb törvényszerűségei megérthetetlenek és megfogalmazhatatlanok metaelméleti szemlélet és/vagy metafilozófiai hipotézisek nélkül?

Miért ne lehetne az, hogy a metaelmélet – önfejlődése folyamán – először metafilozófiává válik, majd második lépcsőben egyaránt *posztelmélet és posztfilozófia* lesz, olyan tudás- és tudatállapot, amelyre új fogalmat (vagy fogalmakat) kell teremtenünk?⁶ Miért ne érhetnénk el végül oda, hogy az önteremtés első/utolsó lépéseként engedjük megfogalmazódni az *egyetlen metaelvet*?

Vagy/és: Miért ne juthatna el oda a metaelmélet, hogy az új évezred (meta)emberének *egyszerre és egyaránt* segíti tudatosítani, hogy a metavalóság/metatudat lépcsőin felfelé és lefelé is közlekedni kell? Miért ne érhetnék el oda, hogy a metavalóság *új valóságot*, a metatudat *új tudatot*, a metaember *új ember-hipotézist*, vagy például a metaidő-metatér *új téridő-koncepciót* jelenít meg?

Tegyük fel majd nyugodtan a többi hiányzó kérdést is.

2. Az elemi felismerés nyilvánvalósága

Kezdjük a metaelmélet építését alacsony szinten. Miért ne gondolhatnánk azt, hogy a tudományba nem csak a racionális, megfigyelhető, kísérletileg igazolható valóság fér bele, hanem *minden más, nem-racionális* valóságszelet, s az eddigi módon nem megfigyelhető viszonyrendszer, valóságdimenzió is?

Miért ne tehetné meg egy társadalomtudós, hogy kilép természettudományi szemlélettel dolgozó bölcsészeti tudományának szemléleti és módszertani kötöttségeiből, s eljut az objektív külső viszonyrendszer mellett a poszt-objektív rendszerekig, avagy a földi társadalom kutatása mellett az *égi, nem valóságos társadalom feltárásáig*?

---

⁵ Ennek a tételnek a támogatására nagyon sok szerzőt idézhetnénk. Példaként most csak egyet: „Már csak arra van szükség, hogy valaki teljesen új rendszer szerint rakja össze a darabokat, és létrehozson egy elméleti modellt, amely képes arra, hogy az anyag világa mellett a szellem világára is magyarázatot adjon.” Peter Russel A tudat forradalma, szerkesztette László Ervin, Budapest, Új Paradigma, 1999:62.

⁶ Ebben a bevezető tanulmányban még nem fejtjük ki részletesen, hogy mi a különbség tudományos elmélet, filozófia, (filozófiai vagy univerzális) metafizika és végül a metatudatot megjelenítő metafilozófia (vagy egységfilozófia, vagy a végső/végtelen meta-elv) között. A különböző emberi gondolkodásmódokról lásd: Frithjof Schuon: A vallások transzcendens egysége. Debrecen, Kvintesszencia Kiadó, 2005:30–31.

Megtehetjük-e? Vagy pontosabban: *tehetünk-e mást?* Persze, hogy nem..

A metaelméleti nézőpont melletti döntés egyik legnehezebb feltétele az volt, hogy az *egyik* virtuális – a társadalmi, a megfoghatónak hitt, kutathatónak vélt – valóság mellett (vagy után) a *másik* virtuális – transzcendens, racionalitáson túli, megismerhetetlennek vélt – valóság létét is a (teljes vagy meta-) valóság szerves részének tekintse. A kendőzetlen problémafelvetésben viszont semmi új nincs. Ma például egy nyitott szemléletű agykutatónak, vagy idegtudományi szakembernek sem kisebb dilemma például az, hogy az *egyik*, jórészt racionális, kutathatónak tűnő valóságtól, avagy az *agy* kutatásától eljusson a *másik*, sokak szerint irracionális, megfoghatatlan valóságig, a *tudat* kutatásáig.

Homályosan évtizedek óta ott lappangott bennünk az *elemi felismerés*, hogy az anyagi és nem anyagi valóság nem választható szét, s evvel párhuzamosan az is, hogy a nem anyagi (a szellemi, a lelki, avagy tudati, sőt tudati és spirituális) valóság(ok) ugyanúgy egy *összetett, strukturált, megragadható világrendszer*t vagy összetett valóságdimenziót jelentenek, mint amilyen a fizikai-csillagászati világegyetem. Vagy: mint amilyenek – ahogy ma egyes elméleti fizikusok feltételezik – a párhuzamos világegyetek.

Abban sem lehet új elemet találni, hogy szellemileg nem tehetünk mást, minthogy a képletesen fejünk feletti, égi valóságot, a spirituális világot ugyanúgy számba vesszük, mint a földi civilizációban például az ipari vagy az információs korszak társadalmait. A XVIII. században Baál Sém⁷ nagyon pontosan jelzi a kardinális alapélményt: „Az ember olykor kénytelen ráeszmélni, hogy megszámlálhatatlan ég és szféra létezik fölötte, és e kis föld, melyen él, parányi pont csupán. Ám az egész Világegyetem is csak semmi Istenhez, a Végtelenhez viszonyítva, aki véghezvitte az 'Összehúzódat' és 'helyet' csinált Magában, hogy megteremtse a világokat.”

Nincs hát más lehetőségünk, mint tudatosítani a *homályban rejtőző* tudást?

3. A metaelméleti alappozíciók

Mielőtt bármit állítanánk, szeretnénk világosan jelezni, hogy a metavalóság, a metatérmetaidő, a metaember, vagy a metaelmélet nem más, mint a *metatudat* magas rangú megnyilvánulása?

Ha abból indulunk ki, hogy a külső (nemcsak anyagi) világ az elsődleges és meghatározó, akkor az egyik alappozíció az, hogy a metavalóság hozza létre a metaelméletét, vagy legalább is nincs metaelmélet metavalóságtól függetlenül. Ha ellenben úgy gondoljuk, hogy ez éppen fordítva van, s a szellemi természetű valóság teremti a fizikai valóságot, jogos alappozíció az, hogy a metatudatnak és a metaelméletnek van, vagy lehet metavalósága. Ha felfogásunk szerint az emberen, pontosabban a metaemberen kívül se objektív metavalóság, se szintén tőlünk független szellemi valóság nincs, akkor elfogadható egy olyan alappozíció is, hogy valóságos metavalóság/metatudat csak az emberen belül létezik. Ha az előbbiekkal szemben azt a feltételezést fogadjuk el, hogy a metavalóság és a metaelmélet egyaránt felső szellemi-transzcendens erő, vagy akár egyetlen metaelv teremtménye, akkor a korrekt alappozíció egyedül az lehet, hogy az Isten (vagy akár minden Isten feletti Legfelső Lény/Nemlény, például az Abszolútum, tehát a földi istenlátomások feletti Meta-Isten) és/vagy metatudat általunk fogalmaztatja meg a metaelméletet. Ha esetleg olyan integrált pozícióból indulunk ki, hogy az eddigi elméleti alappozíciók közül több közösen jelent mértékadó elméleti nézőpontot, akkor szükségképpen valahogy *integrált pozíciórendszerbe* kell szervezni a külső és belső orientáltságú alappozíciókat.

Hogy is néz ki ez?

---

⁷ Baál Sém (Jiszráel ben Eliézer) 1700–1760, a haszidizmus alapítója.

Logikailag minimum nyolc-tíz metaelméleti *alappozíció-alternatívát* jelölhetünk meg: 1. A metavalóság és metatudat egy és ugyanaz; 2. A metavalóság hozza létre a metatudatot; 3. A metatudat teremti a metavalóságot; 4. Egyik sem teremti a másikat, a kettő nem egy és ugyanaz, hanem a két oldal együttműködése a jellemző. (És ennek megint különböző típusai lehetnek.); 5. A metavalóság/metatudat csak az emberen vagy/és az emberi tudaton belül létezik; 6. A metatudat vagy/és metaember-tudat csak a metavalóságon belül észlelhető és tapasztalható; 7. A metatudat/metavalóság egyaránt az Abszolútum, az Isten vagy valamilyen Felsőbbrendű Szellem teremtménye; 8. stb. A hét vagy több alappozíció együtt jelenti a metaelméleti kiindulópontot, amiből az is következik, hogy a felsorolt alternatívák nem okvetlenül zárják ki egymást.

A logikai döntés egyáltalán nem könnyű. Végül is csak azt a *metaérvényű alappozíciót* választhatjuk, vagy választatják velünk, hogy a metaelmélet konstruálása során minden lehetséges alappozíció – lehetőleg minél magasabb szinten – feltárandó és értelmezendő, s ezért a metaelmélet megfogalmazásánál kivétel nélkül *minden alappozíciót* figyelembe kell vennünk, vagy figyelembe vetetnek velünk. Nem állítható sehol szellemi tiltótábla. Nem lenne elfogadható, ha bármelyik alappozíciót zárójelbe tennénk. Engedjünk utat a folyamatos szellemi továbbgondolásnak.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy elfelejteni, vagy esetleg tagadni szeretnénk, hogy a metaelmélet megfogalmazási kísérlete előtt magunk is *valamelyik elméleti alappozíciót* képviseltük, mindenestre legtávolabb az emberen túli valóság létét tagadó álláspont áll tőlünk. Most azonban eddigi saját alappozícióinkat *nem tesszük* az elméleti döntés kiindulópontjává – avagy belül is elfogadjuk a metaelméleti nézőpontot. És számítunk arra, hogy folyamatosan újabb nézőpontok fogalmazódhatnak meg. Elég arra utalnunk, hogy a „jelenlegi kvantummechanikai fejtegetések megnyitják az utat a még gyorsabb haladáshoz, hogy megérthessük a 'paranormális' és a 'transzcendentális' állapotokat.”⁸

A választás azért is rendkívül nehéz, mert sajnos igaza van Thomas S. Kuhnnak, amikor ezt írja: „A különböző elméletek hívei olyanok, mint a különböző nyelvi-kulturális közösségek tagjai.”⁹ Ezért *egyfelől* nem tagadjuk meg saját elméleti nézőpontunkat, *másfelől* készek vagyunk más elméleti kiindulópontokat komolyan megvizsgálni, *harmadrészt* nem követelünk kizárólagosságot az új nyelvi-kulturális közösségeknek sem, de szükségképpen szembe kerülhetünk mind azokkal a nyelvi-kulturális tudáscsoportokkal, akik – a nyolc-tíz alappozícióból – csak *egyetlen alternatíva* mellett voksolnak.

Ez azonban miért lenne baj? Vállaljuk a szembekerülést.

4. Az új csúcsfogalmak rendszere

Ennek a tanulmánynak az alappozíciók szerint *különböző címeket* adhatnánk. Metavalóság és/vagy metatudat. Metavalóság metaelmélete. A metaelmélet metavalósága. Metavalóság, metatudat, s metaelmélet kizárólag bennünk. A transzcendens metavalóság és metaelmélet. Vagy: egyesített metavalóság, metatudat, metaember és metaelmélet. A végtelen metaelv körvonalai. A kérdés nyitva tartását tükrözi, hogy végül is címnek a *metaelmélet hipotézisét* adtuk. Mindegyik címlétezés egyébként tartalmazza azokat a legáltalánosabb kategóriákat (metavalóság, metatudat, stb.), amelyeket szeretnénk részletesen bemutatni.

Tudom jól, világosan felvethető, hogy mi lenne akkor, ha minden fogalomból *elhagynánk* a „meta” előtagot és újra előttünk állnának a régi kategóriák? Az is megkérdendő, ha visszatérünk a klasszikus fogalmakhoz, nem lenne elég, ha ezeket gyökeresen újraértelmeznénk? Elvileg nincs akadály annak, hogy ezt az újradefiniálási alternatívát válasszuk, ám ez viszont

⁸ Robert Anton Wilson: Kvantum pszichológia. Mandala-Véda, Budakeszi, 2002:239.

⁹ Thomas S. Kuhn: A tudományos forradalmak szerkezete. Gondolat, 1984:270.

azzal a nem mellékes hátránnyal járna, hogy szinte minden egyes mondatban jelezni kellene, hogy minden egyes kifejezést lényegileg *nem úgy értünk*, mint eddig. Ez a zavart, kevert gondolkodási és fogalmazási szituáció feltehetően megbénítaná az új valóság/tudat egyszerű és összetett kifejtését.

Elvileg lenne egy boldogítóbb nyelvi megoldás: nemcsak a „meta” előtagot hagyjuk el, hanem az előtag utáni (rég) nyelvi konstrukciót is, avagy a sok-sok (olykor szintén zavaró és fölöslegesnek tűnő) „meta” előtagot és a korábbi tudatállapot kifejezését hordozó fogalmat *egyszerre és radikálisan* váltanánk le új nyelvi jelekkel/kifejezésekkel. Igen ám, de honnan vegyük az új nyelvet? Hol az ősi/holnap metanyelv? Egyelőre új szavakat – ha lennének is – megismertetni és elfogadtatni csak nagyon hosszú idő alatt lehetne, és ráadásul ezek a betűkombinációk aztán lefordíthatatlanok lennének más nyelvre. Már ennyiből is látszik, hogy egyelőre ez a módszer *zsáktutca*, de csak egyelőre; bármilyen ilyen alternatívához más univerzális tudat- és tudásállapot és új univerzális nyelv lenne szükséges.

Maradjunk pillanatnyilag a meta-kategóriáknál. Tanulmányunk nem egy, hanem *több* – *meta-szemléletű* – csúcsgalomra épül, s nem szeretnénk előre eldönteni, hogy a csúcsgal- mak között milyen – hierarchikus, nem hierarchikus, stb. – viszony van.

Kezdetként *hat csúcsgalomat* nevezünk meg: 1. Metavalóság (de szükségképpen nem függetlenül például a metatudattól); 2. Metatudat (ugyanígy: nem függetlenül a metavalóságtól); 3. Metaember/metaember-metatudat (szintén nem függetlenül az előző kettőtől és az utána következőktől); 4. Meta-Isten (egyiktől sem függetlenül, de egyiktől sem függve); 5. Metaváltozás (a „működés” kategóriája, avagy az izolációk és interakciók összetett, rendezett/rendezetlen hálózata, akár nem-hálózata, avagy az áramlások, változások, átalakulások, önteremtések törvényei, stb.); 6. Metaelmélet (egyiktől sem független, de leginkább a metatudattól függve, mint a metatudat egyik lehetséges kivetülése és a metaváltozás egyik modellje). És most még nem teszünk kísérletet a Meta-Elv (vagy Metaelv-csoport) megragadására.

Tanulmányunkban így törekszünk arra, hogy egyszerre statikusan, és változás közben ragadjuk meg a fogalmakat, és a fogalmak mögötti tartalmakat/formákat. (Mögötti? Lehet, hogy ez fordítva van? A szavak/fogalmak teremtik a mögöttes valóságokat?) A „meta” szócska természetesen azt is demonstrálja, hogy az általam használt fogalmak nem azonosíthatók a „meta” nélküli alapfogalmakkal – lásd valóság, tudat, stb.

A lehetséges csúcsgalom mellett számos *további fogalmat* (metatér-metaidő, metatörténelem, vagy metamódszer, szupraelmélet, stb.) használunk majd.

Az új csúcsgalom szükségképpen dokumentálja azt az új valóságot/valóságképet, amely szerint egyrészt a hagyományos (racionális, természeti, anyagi) valóság az eddiginél sokkal szélesebb tartomány, másrészt a szellemi (nem racionális, nem anyagi, érzelmi-gondolati, stb.) valóság a korábbinál egyértelműbben az anyagi valóság meghatározója, harmadrészt pedig a szakrális (egyszerre nem anyagi és nem egyszerűen szellemi) valóság léte-zése egyre cáfolhatatlanabb. Metaforikusan kifejezhetjük mindezt akár a kvantumvalóság és kvantumtudat fogalom párral is.

Olyan önértékelő kijelentéstől tartózkodunk, mert a választott szellemi útnak a minősítését másokra hagyjuk, hogy az európai/euroatlanti gondolkodásban alapvetően újat jelent a metaelmélet felvetése és vitára bocsátása.

5. Az elméletépítés korlátai és lehetőségei

Nem volt előre, s most nincs véglegesen eldöntve, vagy legalább is induláskor eleve *nem döntöttük el*, hogy a metaelmélet mit tartalmazzon, logikailag hogyan nézzen ki, milyen elméleti konstrukciót kínáljon. A teremtés-önteremtés esélyét tudatosan fenntartjuk. A látást, a fantáziát, a logikát – amennyire képesek vagyunk rá – nem korlátozzuk. Nem különösebben örvendénénk, ha valamilyen metatranszcendens tudat, vagy saját tudatunk-tudattalanunk esetleg kész, befejezett metaelméleti víziókkal rendelkezne, noha nem lenne érdektelen és lebecsülendő egy normális médium-szerep sem. Ez a *nem örvendés* egyébként gyönyörűen utal arra a korlátra, hogy legbelül egyelőre nem szeretnénk, és nem tudjuk elengedni a tudományos tudást teremtő ember személyes lehetőségét sem. A korlát ismerete azonban már *átléphetővé* teszi a korlátot.

Engedjük, s egyben pártoljuk tehát, hogy a születő (ha születik), létrejövő (ha létrejön) metaelmélet önmagát (vagy önmagát is) folyamatosan építse. Emlékezzünk arra, hogy a metaelmélet önfejlődését éppen úgy akarjuk lehetővé tenni, hogy számára legalább a *korlátozott-korlátlan mozgásteret* igyekezzünk teremteni, avagy a bennünk és általuk lezajló teremtést nem szeretnénk akadályozni. Ez az elméleti építkezés szüntelen szabad metafolyamata.

Miután nem feltételezzük, s józanul nem is tételezhetjük fel, hogy saját elménk és tudatunk a globális tudástársadalomban minden tudást ismerő és értő „meta-számítógép vagy meta-tudástár” lenne, így egyedül csak arra törekedhetünk, hogy a szellemi „érzékelés-” és tudás korlátainkat minél tisztábban *tudatosítsuk* magunkban. Ez a helyzet meglehetősen markánsan felvet egy látszólag megválaszolhatatlan dilemmát, akkor is, ha egyaránt használni szeretnénk elménk jobb és bal oldalát. Ha egyetlen személy elvben és gyakorlatban minden fontos tudást *nem ismerhet*, még akkor sem, ha egyébként zseniális mindentudó lenne, sőt arról sem lehet totális képe, hogy a végtelen számú tudásból melyek az igazán fontosak és nem fontosak, így tudatosan és személyesen szembe kell néznie azzal a kínzó-zavaró problémával, s egyben kitűnő lehetőséggel, hogy a megismerés *összes eddigi és minden későbbi* lehetőségével mikor, hogyan kontrollálhatja az elméleti hipotéziseket.

Ez a dilemma *élesebben* is felvethető: tartósan nincs, s nem is lesz kellő mennyiségi, minőségi, továbbá stabil tudás, amivel a metaelméletet *természettudományos logikával* indokolni és védeni lenne. Ha a szükséges tudás mindig is végképpen *hiányos* lesz, a korlátos tudásból fakadó érvelés önmagában kevés az alapvető elméleti igazolásokhoz, ráadásul a posztnormál tudomány alól elég régóta minden stabil elméleti alap kiveszett. Hogy még tovább menjünk: a tudományos tudás egyébként is folyamatosan *paradigmaváltásokon* megy keresztül, így szinte minden természet- és társadalomtudományi állítás csak aktuálisan, átmenetileg (ma már legfeljebb évekre vagy évtizedekre) fogadható el. Ha a globális tudományos önfejlődés¹⁰ eljutna oda, hogy önmagában létrejönne az *egyesített* természettudományos és mondjuk külön az *egyesített* társadalomtudományos rész-metaelmélet, az feltehetően szintén mélyenszántó paradigmaváltásokat okozna, s az egyébként is évtizedekig a komoly és indulatos viták tárgyát képezné.

Ennélfogva a metaelmélet (és sok más elméleti konstrukció) szükségképpen csak *vízió* vagy *hipotézis lehet*, s elfogadható indoklásához *más megismerési eszközöket és módszereket* is kereshetünk – és találhatunk. De ebből ugyanakkor nem következik, hogy az *igazság* megértésének lehetősége elveszett. Merthogy az igazság is eddig és ezután is van/nincs.

Az elméletépítés minden nehézsége ellenére a metaelmélet mindenestre *több mozzanatot* jelent: új érzékenységet, új megismerést, új logikát, új szellemi kontrollt, új gondolati rendszert, avagy *új valóságot/tudatot*. Az új érzékenység, vagy az új érzékelés nélkül jobbára lehetetlen lenne az új megismerés, ami nélkül viszont önmagában kevés az új logika, de ez meg feltétele az új gondolati rendszernek. Az új szellemi kontroll pedig széleskörű, összetett ellenőrzési rendszert kíván, mert a megismerés minden eddigi eszköze sokkal több tévedést hal-

---

¹⁰ Lásd ebben a kötetben: Csorba József „Egy nagyelmélet felé...” című tanulmányát.

mozott fel, mint ideiglenes vagy tartós eredményt. Senki sem az igazság birtokosa, egyetlen megismerési módszer sem garantál igazságot, és a korszellem örök időkre egyetlen elméletet vagy hipotézist sem szentesít véglegesen. Mindebből szintén nem következik az, hogy a tudományos igazolás elvégzése vagy a hit általi információ megértése lehetetlen.

Az új valóság/tudat azonban *cáfolható vagy igazolható hipotézis*; – miközben jól felmérhető, hogy az új valóság/tudat után még n-alkalommal *újabb valóság/tudat* válik láthatóvá a ködgomolygásban.¹¹

U.i. Az elméletépítés legnagyobb korlátja változatlanul a *tudomány állapota*, még akkor is, ha saját kultúránk tudományát szükségképpen meghaladni kívánjuk. Annyit talán megkockáztathatunk hipotézisként: a legmagasabb szintű tudomány különösen a nagy államok nem mindig nyilvános kutatóintézeteiben eljutott a poszt-tudományig, ám érthetően a magyar tudomány többsége sem akar, és nem is tud átlépni a poszt-normál tudomány gondolkodásmódjába sem, holott ez a feladat ma a globális tudástérben kimondva-kimondatlanul alapkövetelmény. (Egyáltalán érthető, hogy mi a különbség normál, poszt-normál és poszt-tudomány között? Ziauddin Sardar például ezeket írja: „A kortárs tudomány túlnyomó része többé már nem a kuhni értelemben vett normál tudomány.” „...a tudomány nem képes kész válaszokat szállítani korunk számos kérdésére”. „A poszt-normál tudomány azt kívánja meg a tudománytól, hogy terjessze ki a határait, hogy eltérő értékelési folyamatokat, nézőpontokat és tudástípusokat is magába fogadjon.”¹²)

6. Ki néz kit, és hogyan néz?

Nincs okunk könnyen feltételezni, bizonyosan tudjuk, hogy tényleg van (és főként milyen) metavalóság és tudat, de elképzelhető – egy vagy inkább több – olyan teóriahipotézis, avagy metaelméleti felfogás, amely legalább *rápillantást ígér* a valóság és/vagy a tudat metaszintű formáira.

Ennél mondható *meghökkenőbb feltevés* is: ugyanakkor nincs okunk feltételezni, hogy nincs, vagy nem lehet totális metavalóság, amely a Megfigyelőtől (vagy a megpillantástól) függetlenül van, s elméletileg az sem kizárt, hogy ez a *szupra*valóság „*szemű*” metavalóság néz, és tekintetével lát minket, mint metaelmélet alkotókat. Egyáltalán hipotetikusan *semmi nincs* kizárva – ez pedig boldog tudatállapot. Önmagában a jelenlegi normál és a poszt-normál tudomány (sőt: poszt-tudomány) is annak a tudásbővítő folyamatnak a története, hogy a korszellem mindig olyan újabb és újabb megismerési eredmények elfogadásáig jut el, amelyek korábban gyakran kizártak voltak, vagy amelyeknek az igazságát sokáig határozottan tagadták.

A megfigyelés, a megismerés *ki néz kit* kérdésére legalább *tíz-tizenkét lehetséges alapválaszt* kínálhatunk:

- A megfigyelő nézi a megfigyeltet, a metavalóságot (a megfigyelő így elválik a megfigyelttől, a megfigyelő képes a nézésre, s tekintetével uralja az egyirányú és ritkán kétirányú viszonyt);
- A megfigyelt nézi a megfigyelőt, a metaembert (azaz: a metavalóság lát-láttat a megfigyelőben, s ő dominál az interakcióban, vagy az egyirányú nézésben);
- Nézés-nélküliség (a megfigyelő/megfigyelt valóság ugyanaz, a kettő nem válik el egymástól, vagy nem látják egymást, vagy akár nincs szükség nézésre);

¹¹ A következő gondolatot akár magunk is írhattuk volna: „...ez a könyv elsődlegesen egy új elméleti rendszerről szól, amelyet saját magában kell megérteni, és amelyet nem lehet ésszerűen beilleszteni bármilyen más, már létező keretek közé.” (Stephen Wolfram: A New Kind of Science (Wolfram Média Inc. 2002.)

¹² Ziauddin Sardar: Thomas Kuhn és a tudomány-háborúk Alexandra, 200:72–73.

- A nézés végképpen lehetetlen, a metavalóság/metatudat nem érthető meg, csak megtapasztalható, nincs megfigyelt sem és nincs nézés;
- Egyenlő felek *nézés-váltása*, azaz a nézés lehetséges és sikeres, ám a megfigyelő és megfigyelt között egyensúly és kölcsönösség van;
- A megfigyelő-tudat (ez most: a metaember-tudat) nézi a megfigyelt-tudatot (ami most metatudat), avagy visszafelé a személyes metaember-tudat önmagára és az őt teremtő metatudatra reflektál;
- A megfigyelt/metatudat nézi a megfigyelő/metaember-tudatot (a személytelen metatudat megnyilatkozik a személyes metatudatban s ezt a metaember-tudat észlelni képes);
- A metatudat, a személytelen/személyes metatudat-valóság *önvaló* (ebben az állapotban a személyes metatudat nem válik el a személytelen metatudattól, de az önreflexiók lehetségesek);
- Meta-öntudatlanság (nincs önmagára nézés, a metatudatok között nincs kölcsönhatás, sőt összefolynak, egymásba olvadnak, stb);
- Meta-öntudatosság (az Abszolútum, a Meta-Elv, vagy „csak” az Isten folyamatos teremtése, a személytelen/személyes öntudat, s ennek kivételéseként fogható fel a metavalóság);
- Mindegyik (vagy egyszerre több alapviszony) teszi lehetővé a metaérzékelést, a metamegismerést, vagy egyáltalán a tévedések lehetőségét csökkentő megismerést. (Ne felejtjük el: az alapválaszok csak elemei a teremtetlen/teremtett egységnek.)
- Stb.

Nem soroltunk fel minden alapválaszt, de a tíznél több lehetséges alternatíva is jelzi, hogy a metaelmélet megközelítése legalább ennyi megismerési és megismerés-ötvozési utat kínál. Az emberiség mai tudatállapotában még a meta-öntudatlanságot sem zárhatjuk ki, mert tudatunk-öntudatunk minden érzékelése, értelmezése akár a fel nem ismert öntudatlanság kifejeződése is lehet.

Nem csak az a jó kérdés tehát, hogy ki néz kit? Ha túlnézünk az euroatlanti valóságvilágon, akkor például azt látjuk, hogy a hindu kultúrában a valóság fogalmát – mint az egyik alapválasz mutatja – fenntartják az elsődleges valóság, az *Önvaló* számára. Srí Ramana Maharsi így fogalmaz: „A valóság egyetlen egy, s ez az *Önvaló*. Minden egyéb pusztán jelenlét benne, számára s általa.” „A valóságot csupán megtapasztalni lehet, nem megmagyarázható, nem ragadható meg a világ hálójával.” „Az *Önvaló* az elsődleges valóság. Egyedül az *Önvaló* a valóság, így hát maradj mindig abban”¹³ Ez a szemlélet már átvezet *az egységet feltételező többlépcsős metasztintű valóság/tudat* fogalmának megalkotásához.

7. Az integrált metamódszertan

A megismerésnek egyaránt vannak *tradicionális és posztmodern* (és még ma ismeretlen) eszközei. A tradicionális – lényegében nem materiális, hanem transzcendens – gondolkodók a megismerésnek nem csak egyetlen módszerét fogadják el, avagy nem egyedül a korai *tudomány* racionális igazolását ismerik. A modern gondolkodás számára ma már teljesen meghökkenítő és általában elfogadhatatlan, hogy a tudomány mellett a megismerés módszerének tekintik a *misztikus megismerést* és a *hitből* származó információkat és inspirációkat is. Ennek a tradicionális megismerési filozófiának egyik régi képviselője Al-Ghazáli¹⁴, aki a következő-

¹³ Srí Ramana Maharsi: Abszolút tudatosság .Filosz, 2003:34–35.

¹⁴ Abú-Hámíd Mohammed Al-Ghazáli: A tévelygésből kivezető út Palatinus, 2003.

ket írta: „A bizonyítékokkal való igazolás: tudomány; az istenközelség állapotába jutás: átélés; a hallomás és tapasztalat jóhiszemű elfogadása pedig hit.”

Nos, ennek a felfogásnak a belátását nehezíti, hogy a tudomány eszköztára elvileg mindenki rendelkezésére áll, míg a másik két megismerési mód csak azoknak, akik azt személyesen átértékelték, és tudatosan alkalmazták. A tradicionális és modern-posztmodern gondolkodók között nincs is akkora távolság, mint ezt feltételezzük, hiszen már a hatvanas évek Amerikáján végigseperet például az új, globális *pszibertársadalom programja*¹⁵, ellenkultúrája, ami nem csak azt jelentette, hogy a beatnemzedék az elektronikus technika miatt minden korábbi nemzedéknél hatékonyabb lett, hanem azt is, hogy az új nemzedék mesterséges szerekek tömegesen akart eljutni a misztikus-vallásos élmények átéléséhez.¹⁶ Például Timothy Leary ezt írja: „A tudomány az életnek nevezett energiaáramlás és energiaátalakulás-sorozat megfigyelésére, felmérésére tett szisztematikus kísérlet. A célja az alapkérdések objektív, megfigyelés útján nyert, nyilvános adatokkal való megválaszolása. A vallás ugyanezekre a kérdésekre próbál szisztematikus szubjektív, a közvetlen, megingathatatlan személyes tapasztalat fogalmán belül választ adni.”

Nem szeretnénk se a régi, se az új – idézett – gondolkodók egyéni teljesítményét értékelni, mert ez most nem feladatunk, csupán azért hivatkoztunk rájuk, mert a metaelmélet számára minden előítélet és fenntartás ellenére megkerülhetetlen annak a kérdésnek a komoly, higgadt feltevése, hogy mit¹⁷ kezdjünk a majdnem mindig pre-tudományos *tudomány előtti és a tudományon túli* megismerési technikákkal és eredményekkel? A világos felvetés tehát az, hogy a metaelmélet létrehozásához kidolgozható-e a *metamódszertan*, amely szükségképpen *egyaránt tartalmazza* minden eddigi és jelenlegi megismerési módszert, kezdve a vallásos átéléstől az interneten folyó új típusú, a mesterséges intelligenciát használó megismerésig?

A válaszunk egyértelműen igen: a metamódszertan elkészíthető, ám a módszerek nagyon eltérő értékét nem hagyhatjuk homályban. Ezért a metaelmélet kidolgozása megköveteli az összetett metamódszertan végiggondolását is.

A metamódszertan szerint a megismerés *alapvető módszerei* a következők:

a) *pretudományos* (hétköznapi, közvetlen emberi és közösségi tapasztalat, hagyomány, élmény, stb.) – avagy a megfigyelő benne létezik a megfigyeltben és fordítja;

b) *tudományos megismerés* (a normál és posztnormál tudomány, teológia) – a megfigyelő nézi a megfigyeltet;

c) *tudományon túli megismerés* (a határ tudományok, a tudományon túli tudások, misztikus vallások technikái, stb.) – a megfigyelt jeleket ad az érzékelésre csak részben alkalmas megfigyelőnek;

d) *poszt tudományos megismerés* (új tudomány, amely a horizontját és az eszköz-készletét kitágítja) – ideális esetben a sokoldalú interakcióban egyszerre tárul fel a metavalóság/metatudat;

e) *művészi megismerés* (minden régi és új művészet, sőt posztművészet)¹⁸ – ez lehet az öntudatoság, vagy a személytelen-személyes metatudat megnyilvánulása;

f) *mesterséges intelligencia* (önteremtő metavalóság és metatudat vagy csak a megfigyelő megismerési technikájának kibővítése?);

g) *Istentapasztalat* (ima, meditáció, sugalmazás, stb.) – az öntudatoság magas szintű észlelése, a transzcendens nézőpont belsővé tétele; ide köthető a valódi tradíció is;

¹⁵ Timothy Leary: Az ekstázis politikája Edge 2000 – NDI, 2003.

¹⁶ Ne legyen félreértés: nem a New Age-t szeretnénk népszerűsíteni. A New Age-nek az egyik komoly, ám még sokszor felületes kritikáját Rama P. Coomaraswamy adja „A hinduizmus deszakralizálása nyugati fogyasztásra” című tanulmányban. Tradíció MMV, Kvintesszencia Kiadó, 2005:141–148

¹⁸ Lásd ebben a kötetben Kamarás István tanulmányát (Honnan lehet rálátni az emberre és az embertudományokra?), amely szerint a művészet és a tudomány megközelítése, nyelve – bizonyos korlátok között – ötvözhető.

- h) *hit általi megismerés* – a metatudat/metaisten észlelődik a metaember tudatban¹⁹;;
- i) *megismerés korlátozott vagy akár lehetetlen* – a nézés felületes, vagy korlátozott, sőt kizárt;
- j) *a megismerési módszerek integrációja*, avagy a meta-szupramódszertan – a módszerek *együttes, egymást kiegészítő-kontrolláló, s a magasrendű módszerekig eljutó rendszerének használata.*

Egyelőre homályban hagyjuk, hogy az új szupermódszertan mit – tudományt, elméletet, filozófiát, metafizikát, poszt-tudományt, vagy mindegyiket meghaladó új műfajt – teremt? Mi a megismerés *legfelső foka*?²⁰

Nem szabad ezért elfelejteni, hogy a megismerés (akár több megismerési módszer együtt) gyakran csak *korlátozott*, és így nem kevésszer szinte *semmilyen* teoretikus eredményt nem hoz.²¹ (A garantált megismerés forgatókönyvét tegyük zárójelbe.)

A tudományelőtti megismerés azért érdekes, mert például a közvetlen emberi és közösségi tapasztalatok személyes értékelése gyakran egészen új külső-belső felismeréseket fogalmaz meg. Részben ide tartoznak a sokak által megfigyelt és leírt „misztikus-vallásos élmények” is. Az istentapasztalat nem egyszerűen vallási tapasztalat, hanem ennél időnként sokkal több, az istenközelség állapotából származó *szakrális tudás*. Az univerzális-globális tudástér áttekintése, értelmezése, az új információk (vagy szuperinformációk) előállítása, összegyűjtése már sokszor csak az új emberi eszközpark, a mesterséges intelligencia segítségével történhet meg. Várhatóan sokan lesznek olyanok is, akik számára csak a tudományos, vagy esetleg a poszt-tudományos eljárás elfogadható, s minden más *tudománytalan és kitagadandó*, s feltehetően szintén sokak lesznek olyanok, akik számára csak az istentapasztalat és a hit adja az igazi tudást, s minden más *hamis vagy hamisítás*. Nekünk nem különösebben dolgunk, hogy a két tábor között igazságot tegyünk, ami egyébként lehetetlen – vagy nem is lehetetlen? Mind-egyik nézetcsoporthoz a másik álláspont kitagadásával megakadályozza annak megismerését és megértését. Továbbá nekünk az sem nagyon dolgunk, hogy a két egymást gyengítő módszert valahogy házasítsuk, mert ez gyakran szintén lehetetlen és talán felesleges is, hiszen a két nézőpont más és más valóság- és tudatállapotból ítélkezik, s más és más valóságot/tudatot tár fel.

A metamódszertan csúcsmódszere (szupramódszere) persze nem más, mint az összes eddigi megismerési mód – *egymást is ellenőrző* – alkalmazása és *új logikai rendben való használata*. Ez egyébként a klasszikus tudomány és például a teológia számára is hatalmas előnyökkel járhat. Arra a kérdésre, hogy lehetséges-e még egy mindent leíró – normál és posztnormál tudományos – *egyesített elmélet*, Stephen W. Hawking szerint három „igen” válasz adódik:

- Valóban létezik egy teljes egyesített elmélet, melyet – ha elég okosak vagyunk – egy nap felfedezünk.
- A világegyetemnek nincsen végső egyesített elmélete, csak az elméleteknek egy végtelen sora, amely egyre jobban és jobban írja le a világegyetemet.

¹⁹ Keresztes Szent János ezt így fogalmazta meg: „...az értelem két úton juthat ismeretekhez és eszmékhez: az egyik a természetes, a másik a természetfölötti út. A természetes körébe tartozik mindaz, amit az értelem magától képes megérteni, akár a testi érzékek útján, akár pedig önmagában. Természetfölötti út ismeret ellenben mindaz, amiben az értelem saját természetes képességét és tehetségét meghaladó módon közvetlenül részesül.” Keresztes Szent János Művei I. (Győri Kármelita Rendház, 1995) 148

²⁰ „Schuonnál a létezés fokozatokból áll, és ezzel együtt a megismerés is.” Huston Smith: Előszó; (A tanulmány Frithjof Schuon A vallások transzcendens egysége című művének. Debrecen, Kvintesszencia Kiadó, 2005. a bevezetője:11.)

²¹ „Amennyiben az ismeretelmélet nem merül ki a világ megismerhetőségének analizisében, hanem a figyelmet magára a megismerésre, a megismerő tudatra és a megismerő tudat megismerő funkciójára irányítja: a filozófia metateoretikus szemléletéhez jut.” László András: A mindenség fénye az emberben. Sophia Perennis Kiadó, 2004:14.

- A világegyetemnek nincsen elmélete. Az események egy bizonyos ponton túl nem prognosztizálhatók, hanem teljesen véletlenszerűen történnek.”²²

Először is, Hawking nem a mindent egyesítő metaelméletről beszél, hanem ennek csak *egy alacsonyabb szintjéről*, az első mozzanatáról, a természettudományi (kozmológiai) egyesített elméletéről. Másodszor, ha maradunk ennél a szintnél, azt viszonylag könnyű elfogadni, hogy az időben mindig egyre jobb elméletek születnek, noha az *egymásutániságot* ma részben felváltja a *párhuzamosság*, s persze igaza van Hawkingnak, az elméletek sorozatának előbb-utóbb el kellene jutni a végső (meta)elméletig. A három alternatíva tehát csak két lehetőség, a hawkingi logika végül is *igen vagy nem* között választhat? A normál tudományos nézőpontot meghaladó metaelmélet mindenestre nem törekszik mindenáron arra, hogy egyesített elmélet/posztelmélet legyen, de egyáltalán nem tiltakozik az ellen, hogy esetleg azzá váljon.

Egyébként is megválaszolatlan dilemma, hogy a posztmodern tudomány önfejlődése hova vezet. Ziauddin Sardar magyarul is megjelent könyvében²³ ezt írja: „A kortárs tudomány túlnyomó része több már nem a kuhn-i értelemben vett normál tudomány. Ahogy ezt egy sor új keletű vitából látjuk, az angliai BSE-ügytől a genetikailag módosított élelmiszerekig, a tudomány nem képes válaszokat szállítani korunk számos kérdésére. A tudomány régi paradigmája, amely bizonyossággal szolgált, már nem érvényes.” „A posztnormál tudomány azt kívánja meg a tudománytól, hogy terjessze ki határait, hogy eltérő értékelési folyamatokat, nézőpontokat és tudástípusokat is magába fogadjon.”²⁴

A normál tudománytól a metaelméletig vezető útnak azonban nem elég az *első felén* végigmenni. Ha azt például elfogadjuk, hogy a hagyományos értelemben nincs társadalom,²⁵ akkor ezt a logikát folytatva kimondhatjuk, hogy a hagyományos értelemben nincs valóság, s ha ez a logika védhető, akkor a modern vagy normál tudománynak is valóban vége. Ha nincs tőlünk független valóság, ha nincs valóságkép sem, különösen nem objektív és szigorúan rendezett, akkor legfeljebb különböző típusú valóságvektorokról beszélhetünk. Ha például az elméleti fizika eljutott oda, hogy a vizsgált tárgy elválaszthatatlan és önmagában megismerhetetlen a vizsgáló személy nélkül, akkor – ha létezne is – a társadalom elszakíthatatlan a megfigyelő társadalomtudóstól. Vége tehát a legalább százötven éves Ipari Kor fogalmainak, így nem csak az objektív társadalom, hanem a tudomány klasszikus kategóriájának is. Az út *másik fele* így egy új felismerés: az igaz, a csak a determinált valóságot külsőleg érzékelő tudomány önmagában elvethető. Nincs sok értelme önmagában az anyagi-materiális valóság-hipotézis újradefiniálásának sem. *A metaelmélet így a poszttudomány, a poszttudás, vagy a posztteológia felé halad*, ami közben láthatóvá teszi az új „valóságot”, a poszt-valóságot és fordítva is...

A végső – végtelen és véges metatudatot feltételező – metafizika felfogásunk szerint szintén nem befejezett, nem végleges és nem *egy igazságra* visszavezetett elmélet. A végső csúcsmélet ugyan is nem zárt, hanem nyitott elmélet, s egy-egy kérdésre akár eltérő válaszokat is adhat. Nincs más komolyan vehető univerzális válaszesély, mint a *végső mindenség elmélet*, ami lényegét tekintve a végsőt aztán *időtlen/tértelen tartományban* kezeli. Ha ez így van, akkor nem csak az a dilemma, hogy *lehetséges-e vagy nem* egyesített elmélet, hiszen egyfelől *lehet*, másfelől *nem lehet*, harmadfelől eddig is *volt*, s végül a csúcsszint előtt/után az isteni magasságba jut, ahol Isten szintén *nem időben és nem térben* létezik és nincs determinizmus és nincs anti-determináció. És akkor még mehetünk tovább, az Abszolútumig, s egyúttal a MetaElvig, amely persze több metaelvben nyilvánulhat meg?

²² Stephen W. Hawking: A mindenség elmélete: 137.

²³ Ziauddin Sardar: Thomas Kuhn és a tudomány-háborúk című Alexandra, 2003.

²⁴ i.m.:72–73.

²⁵ Lásd a kötetünkben: Balogh Gábor tanulmányát (Elmélettől metatudományig).

Ismételten aktuális módszertani kérdés az is, hogy a *szókratészi minta* szerint az uralkodó korszemlemtől, az uralkodó dogmáktól logikailag és mentálisan is igyekszünk-e függetlennek lenni.²⁶ Ha a mindennapi tudatállapotban ennél nincs sok nehezebb, és egyben tiszta tudatot követelő feladat, akkor is meg kell ezt kísérelnünk. Ez abban az esetben könnyebb, ha gondolkodásunk elhagyta az *igen vagy nem* logikát. Ha a gondolkodás eddigi módszerén gyökeresen fordítunk, ha az igen és a nem mellett elfogadjuk logikai pozíciónak a *lehet-et*, vagy a *zaj-t* (mint értelmezhetetlen tartományt), ha így eljutunk legalább a kvantumlogikáig, vagy esetleg az egységlogikáig, akkor esélyünk lehet megérteni a mindenség elméletét, s akkor nincs sok értelme Hawking igen-re/nemre építő válaszainak. Amíg ráadásul a fizikusok, a csillagászok, a kozmológusok csak a természet végső értelmét keresik, addig feltehetően szükségképpen csak részválaszokat kaphatnak, avagy azt is mondhatjuk, hogy *metaelmélet nélkül* nincs a világegyetemnek sem egyesített elmélete. Ez egyébként ma már nem zárja ki, hogy a természettudományos kiindulópont *elvezessen* a metaelv felismeréséig.

Utóirat: Hogy a metaelmélet végül *lehetetlen-e*? Akár a sikertelenség is lehetséges végkifejtés. Mit választhatunk akkor metaelmélet helyett? Semmi mást, csak a meta nélküli tudományos vagy/és teológiai elméletet. Ez pedig már szintén lehetetlen? Igen, minden jel szerint – szinte végérvényesen – az. A meta nélküli elméletnek esélye sincs egyesített végső filozófiává válnia. Akkor inkább már az „előző” *lehetetlen* mellett döntünk.

És közben egy *aktuális* kérdés: a végső metaelmélet *szuperhúr*²⁷ vagy *brán* típusú és jellemző-e?

8. Mi a metaelmélet előzetes hipotézise?

A csúcshilozófiaként és poszt-hilozófiaként felfogott *metaelmélet* – hipotézisünk szerint – röviden azt jelenti, hogy egyfelől az összes eddigi lényeges tudományos, pretudományos és poszt tudományos *alapelmélet* (beleértve a keresztény és minden más teológiát is), másfelől a hagyományos és jelenlegi elméletek fölötti (mögötti, körüli) *egyesített, transzcendens nézőpontú, és így az egyesítés folytán létrejött legmagasabb szintű supraelmélet*, majd harmadfelől az elméletek *közös és teljes rendszerének* egységelmélet-hipotézise. A metafizika olyan átfogó fogalom, amelybe minden meglévő elmélet, posztelmélet, majd minden elmélet egyesített, legfelső szintű csúcstudása, és kardinális elemként a két elem sajátos teoretikus (és teórián túli) rendszere tartozik.

Ez összesen tehát *három mozzanat*. Ez az értelmezési rendszer tehát nem a módszertan szerint különbözteti meg az elméleteket, hanem az elméletek típusa (értelmezési szintje, absztrakciós minősége, integrációs mértéke, nézőpontjának magassága, stb.) szerint.

A metaelmélet és/vagy metafizika az emberi tudást a következő szinteken, három mozzanatban integrálja:

²⁶ „Hegel, amikor leírta az igazi módszert, amely magának a dolognak a tevékenysége, Platónra hivatkozott, aki Szókratész elöszertettel mutatja be, amint fiatalokkal beszélget, mert ezek nem törődnek az uralkodó véleményekkel, és készek követni Szókratész következetes kérdéseit. Saját módszerét, a dialektikus kifejtést azokon az 'alakítható fiatalokon' szemléltette, akik nem akarnak belerontani a dolog saját menetébe, s nem akarnak ötleteikkel sziporkázni.” Gadamer: Igazság és módszer, 1984, Gondolat: 321.

²⁷ Az elméleti fizikában a hatvanas évek vége óta születő új elmélet (Joel Scherk, John Schwarz, Mike Green stb. munkássága) Az egyik mai képviselője, Brian Greene így fogalmaz: „Miként a hegedűhúr rezgése különböző rezgéseknek adnak életet, úgy hozzák létre egy elemei húr rezgése a különböző tömegeket és erőket. A hür elmélet működéséhez 'extra' térdimenziókra van szükség, amelyek feltekeredett állapotban vannak és rendkívül kis méretűek, így nem is láthatjuk őket.” Brian Greene: The Elegant Universe.

(1) az eddigi *alapvető elméletek*, így a pre-elméletek, majd minden tudományos (normál és posztnormál) elmélet, a részelméleti poszt tudományos teóriák, s minden egyes teológia (valláselmélet) és például a mesterséges intelligencia stb.

(2) a szupraelméletnek hívott tudományos, poszt tudományos, metafizikai és teológiai összegző, már poszt koloniális *csúcsméletek*; s ezek már az alapelméletek feletti „tudások”, avagy az első elméleti integrációs szint teóriái;

(3) a két mozzanat *együttes, egyesített elméleti és elméletfeletti rendszerei*, avagy a második integrációs szint. A metaelmélet a rész tudások, a csúcstudások és a tudás-, valamint a tudásfeletti rendszerek egésze és illetéknéppen az *egyesített, új minőségű új tudás*. Ez egyébként már kapu a Végő, az Egyetlen Valóságához/Tudathoz²⁸.

Nézzük ezeket részletesebben is. Az *első mozzanat* önmagában is két, különböző szintű elméleti általánosítást különböztet meg. Az első szint csak a tudományágakon (vagy gondolkodás-ágakon) belüli egyesített részelméleteket foglalja össze. (Például: az egyesített fizika elmélet vagy életelmélet.) A második szint már egy magasabb lépcső: a tudományágak fölötti közös teóriák, vagy tágabban az egyesített pre-elméletek, poszt normál vagy poszt tudományos felfogások. (Például: az egyesített társadalomtudományi elméletek vagy az egyesített vallási – egységes teológiában összefogott keresztény – teológiák.)²⁹

A *második mozzanat* szintén egy lépcsővel magasabb absztrakciós-integrációs szintre vezet: a szupraelméletek világába. A tudomány- vagy tudáságak fölötti és már poszt koloniális (nem csak euroatlanti) csúcsméletek, kultúraközi vagy vallásközi csúcstudások. (Például: világvallásokat egyesítő poszt-teológiák, megafilozófiák, integrált tudományelméletek.)

Végül a *harmadik mozzanat* megint két lépcsőfok: először is a két mozzanat közös csúcshintű elméleti és/vagy filozófiai (sőt posztelméleti és/vagy posztfilozófiai) metarendszerei, másodsor pedig a közös metasintű rendszerek összekapcsolásaiból, egymásra vetítéseiből születő magas rendű új tudások és új tudatállapotok, avagy az önteremtő tudat-tudás hálózatok rendezett/rendezetlen állapotai. Végül is eljutás vagy pontosabban beavatódás az Abszolútum tudatállapotába. (A csúcshint: az egységes-egyesített „rendszerben” a kultúrák feletti – nem mechanikusan összeadott – integrált közfelfogás+tudomány+poszt tudomány+vallás+művészet, stb.). Az Egység persze önnön – minden értelemben egységet jelentő – megismerése, önértése, önteremtése.

A *végeredmény* a lehető legizgalmasabb és leginkább messzire mutató, mert most több évtizedes globális szellemi erőfeszítések nyomán újra megszülethetnek, vagy minden eddiginél magasabb szinten létre jöhetnek a *teremtett és önteremtő tudás- és tudathálózatok rendezett/rendezetlen csúcsállapotai*, amelyek természetesen egyaránt építenek a legrégebbi és a legfrissebb tudásokra, felismerésekre vagy megvilágosodásokra. A ma ismert emberiség életben ez a csoda már feltehetően többször megtörtént.³⁰

Még az *első mozzanat* tehát például az egyesített természettudományok, az integrált társadalomtudományok hipotézisei, vagy a rendszerszerűen egymásra reflektált szellemi tudományok. Még ehhez a mozzanathoz tartoznak az egyesített – ám még egy-egy valláson belüli – teológiai elméletek vagy többek között az integrált ezoterikus felfogások. A *második mozza-*

²⁸ Ebben az értelemben lásd például: „Nem férhet hozzá kétség: Istenen kívül nincs más valóság; szemünk elől Őt csupán az illúzió (wahn) fátyolozza el – márpedig az illúzió illuzórikus.” Al-'Arabí Ad-Darkquáwí: Az emlékezés rózsakertje. Kairosz Kiadó, 2005: 322.

²⁹ Nem értek egyet Balogh Gáborral, aki tanulmányában (Elmélettől metatudományig) már egy tudományágon belüli integrációt meta-metaelméletnek nevez, mert akkor a valóban magas szintű – a három mozzanatot együtt jelentő – metaelmélet elé minimum négy „meta” előtagot kellene tenni. Ugyanígy nem tartom indokoltnak Dienes István szuper-metaelmélet fogalmát. (Szintén lásd ebben a kötetben.)

³⁰ Erre a legjobb példa a Rig Veda. (The Rig Veda, Book 1–10, tr. Griffith, 1896.)

nat a csúcskérdések csúcsméletei: a világvallásokat összehasonlító vallásfilozófia³¹ és posztteológia, az egyesített tudományok közös hipotézisei. A *harmadik mozzanat* kiindulásként a két mozzanatról építkezik, de a két mozzanat tudásából egyrészt megalkotja az elméletek metarendszerét, másrészt pedig az elméletek, poszt-elméletek és filozófiák metarendszerének nem csak új tudásait, hanem például a metafizikai tradicionalitást és a tudás új egységállapotait fogalmazza meg. Mindez természetesen először is tudás-, majd tudatépítési stratégia, amely kezdetben különböző megismerési módszerekkel részben külön-külön, részben együttesen valósítható meg.

Nem szeretnénk azt sugallni, hogy a metaelmélet(szerű) problémafelvetés originálisan új, hiszen elég arra gondolnunk például, hogy Martin Heidegger a múlt században, a hatvanas évek legelején (Kant tézise a létről című tanulmányában) a létező létére vonatkozó kérdés ikerpár jellege miatt az ontológia és a teológia klasszikus „összevonását” javasolta: „A létező létére vonatkozó kérdés kétalakúságát az onto-teo-lógia elnevezés alatt lehet összefoglalni.”³² A kiindulási szinten metaelmélet így – metaforikusan – akár *onto-teo-lógiaként* is definiálható. Feltéve, ha az ontológiát és a teológiát kitágított értelemben fogjuk fel. Egyébként korábban hasonlóképpen gondolkodott Hegel is, aki a Szellem filozófiájának 572 §-ban³³ arról írt, hogy a filozófia tudománya annyiban a művészet és a vallás egysége, amennyiben „a filozófia nemcsak egy egészé tartja össze őket, hanem az egyszerű szellemi szemléletté is egyesíti, s azután az öntudatos gondolkodássá emeli.”

Vehetünk egy másik példát is, hiszen szintén a kanti örökséget értelmező Johann Gottlieb Fichte 1794-ben tartott zürichi előadásaiban vázolta fel a *tudománytant*.³⁴ Az ötödik előadásról készült jegyzetekből idézünk: „...a tudománytan célja nem kisebb, mint az, hogy létrehozza az emberi szellem egész rendszerét, a maga általános és szükségszerű meghatározottságában. Mivel ez a tudomány csak a rendszer ábrázolása, de nem a szükségszerű, eredeti és általános rendszer – a legfelső tett (amely a rendszer alapja) mellett a filozófusnak még végre kell hajtania egy cselekedetet, amely nem más, mint a legfelső tetre irányuló reflexió.” Ugyanebben az előadásban: „...minden emberi tudás legélesebb vizsgálata egy pontban végződik, amelyet nem lehet bizonyítani, hanem a pusztá hit alapján kell elfogadnunk.” Nem teljesen világos, hogy Fichte pontosan mit értett „legfelső tetten” és az „egy ponton”, de a metaelmélet lényegét akár úgy is definiálhatjuk, mint az emberi szellem egész rendszerének ábrázolását, amelynek a vizsgálata egy pontban végződik, amelyet már a hit alapján fogadunk el.

Természetesen felfogásunk *nem azonos* sem a mai, sem a holnapi általános, akár majd kanonizált metaelmélettel vagy/és metafizikával. A most kifejtett *metaelmélet kategória* az általunk használt fogalom definiálása.

9. Fizika és metafizika

Fogalom-előzetesként talán az a megközelítés is pontos lehetne, hogy az új metaelmélet lényegében *metafizika*, vagy *új metafizika*, s ekkor első lépésben csak annyi történne, hogy a metafizika fogalomban a *fizika* szót kicseréljük elméletre, mondván, hogy nem csak a fizikai, anyagi, vagy természeti valóság, hanem a teljes – nemcsak fizikai és fizikai létezőket értelmező – *valóság fölötti átfogó vagy minden valóságot/tudatot integráló szupravalóságnak* nevezük meg. Ebben a felfogásban a „meta” szócska így nem csak a természetet, az emberen, a

³¹ Például: Frithjof Schuon: A vallások transzcendens egysége. Kvintesszencia Kiadó, 2005. Kötetünkben pedig lásd Szász Ilma tanulmányát.

³² Martin Heidegger: Útjelzők Budapest, Osiris, 2003: 407.

³³ G. W. F. Hegel: A szellem filozófiája enciklopédia III. Akadémiai Kiadó, 198:356.

³⁴ Fichte, Johann Gottlieb: Zürichi előadások, fordította Weiss János (Magyar Filozófia Szemle, 2004/3):323–351 .

második természeti (társadalmi) valóságon emel túl, hanem *a leszűkített szellemi és transzcendens* valóságokon is.³⁵

A metafizika ma talán Magyarországon még *nem divatos poszttudomány*, ugyanakkor változatlanul semmilyen szellemi-erkölcsi védelemre nem szorul. A következő száz év megint nem kis mértékben a metafizika középpontba kerülése lesz, vagy lehet, hiszen a poszt-normál tudomány paradigmaváltásai újra *napirendre tűzték* a metafizikai kérdéseket (a metafizikai valóságokat, tudatállapotokat). Minden fontos elméleti, filozófiai problematika *metafizikai kérdésfelvetés* (anyag, valóság, tudat, élet, halál, Isten), mindaddig, amíg el nem jutunk oda, hogy a metaelméleti (posztmetafizikai?) keretében is világossá nem válik, hogy a nem metafizikai kérdések sem válaszolhatók meg metafizikai szemlélet nélkül.

A huszadik században látszólag *könnyen lehetett legyinteni* a metafizikára a modern természettudományos világképre hivatkozva, csakhogy közben a posztmodern természettudomány a legyintés elvi-tartalmi, sőt tudományos alapjait lerombolja. Ezzel ugyanakkor párhuzamosan az új természettudomány egyre több metafizikai kérdést *emel be a tudományba*, mert a vizsgálható tapasztalások köre és mélysége kibővül a kvantumelméletek felfedezéseivel. Ezért az ezredforduló utáni tudomány egyre nagyobb hányada szép csendesen – egyébként a bölcsellettudományok pozitívista-racionalista képviselőinek meglepetésére – *visszatér* a metafizikához,³⁶ függetlenül attól, hogy esetleg egészen másképpen hívja, mint például a *mindenség elméletének*.³⁷

A metafizikát eredetileg és az utolsó száz évben is *többféleképpen* lehetett értelmezni:

1. Olyan filozófiai elmélet, ami a fizikán (tág értelemben véve: a természettudományon) túli valóságot (vagy: főként azt) tárgyalja;
2. A természetfelettinek elképzelt transzcendens valóság és Isten létének teológiai elmélete;
3. A metafizika általános, átfogó és integrált tudományos/poszt tudományos elmélet vagy filozófia az Egészről;³⁸ sőt abban az értelemben, hogy az Egész maga a lét, s akkor abban minden beletartozik, kezdve a természetitől, a tudati valóságokig, és az isteniig.³⁹

Ebben az utolsó értelemben a metafizika és a metaelmélet fogalma *látszólag* elég közel van egymáshoz, akár azonosítható is. Ám a metaelmélet egyfelől azzal, hogy a dolgokat megelőző vagy a dolgokban létező univerzálék helyett egységes metavalóságot és metatudatot tárgyal, meghaladja az eddigi valóság- és tudatszinteket, egyszerre láttat szakrális és nem szakrális valóságot/tudatot. Az önmagában már nagy újdonság, hogy – az individuum régi szubsztanciája helyett – *a tudat* kap központi helyett.⁴⁰ Másfelől azzal a módszertani bővítéssel és mélyítéssel, hogy *felülemelkedik* a tudományos, posztnormál tudományos eljárásokon, a *valláselméletet* például érthetően egyenrangúnak tekinti a bizonyítékokra támaszkodó tudo-

³⁵ „A létesült (‘physikon’) és a létesültek (‘physika’), a létesült világ (‘physis’) az, amire a magasabb szintnek megfelelő értelmező fordítás vonatkozik. A létesültek-létezők köre meghaladja a legtágabb értelemben vett természetiek (vagyis a természet) körét.” László András: Mi a metafizikai tradicionalitás? (www.tradicio.org)

³⁶ Ruzsa Ferenc így definiálja ma a metafizikát: „A metafizika a világnak és tudatunknak legalapvetőbb és legáltalánosabb entitásait és struktúráit, valamint ezek egymáshoz való viszonyát elemzi.” Ruzsa Ferenc: A ’Meta-physicsa’ művelésének hasznáról. Magyar Filozófiai Szemle, 2004/1–2, 3. . (Figyelemre méltóak Ruzsa Ferenc tanulmányai a Magyar Filozófiai Szemlében: 1999/6, 2001/1–2.)

³⁷ Stephen W. Hawking: A mindenség elmélete. Kossuth 2005. Ken Wilber: A Theory of Everything (Shambhala); www.kenwilber.com

³⁸ A Mátrix filmről készített egyik kitűnő tanulmány (Jorge J. Gracia – Jonathan J. Sanford: A Mátrix metafizikája) a metafizikát ebben a harmadik értelemben definiálja. (William Irwin: Mátrix filozófia, Budapest, Bestline, 2004).

³⁹ Éppen ezért félreérthető lehet az, még metaforikus értelemben is, ha valaki – mint Vass Csaba – a modernizációt a megvalósult – rossz értelemben vett – metafizika birodalmának nevezi. Az pedig külön vita tárgya lehet, hogy a modernizáció (tehát metafizikai valóság?) fölötti harmadiki valóság a globalizáció valósága. Ha a jó értelemben vett metafizika az Egészre vonatkozik, akkor nem érdemes a valóság egyik szintjét a metafizika birodalmának hívni. (Vass Csaba: Míg élők közt leszel élő, Ökotáj Kiadó, 2000:136.)

⁴⁰ Az előbb idézett Fichte előadásban hangzott el: „A tudás definíciója nem más, mind a tudat definíciója.” i.m: 325. .

mánnal és így visszatér a metafizika eredeti értelméhez és a mai gondolkodást kinyitja az egységes metagondolkodás felé.

Mivel *több* tehát a metaelmélet, mint a nagyon különböző értelmű metafizika „tudománya”? Meghaladja a filozófiai metafizikát, ugyanígy túllép a tradicionális teológiai metafizikán, s nem hátrál vissza se a szubjektív, se az objektív idealizmusba, miközben egyúttal pótolni igyekszik a hiányzó mozzanatokat, például metafizika mellett a metakémiát⁴¹ vagy a metabiológiát.

Ez a kiterjesztett metafizikai valóságfelfogás ugyanakkor nem rostálja ki a hagyományos fizikai vagy szellemi valóságokat sem, éppen ellenkezőleg összefogja és integrálja azokat egy csúcselembe. Az általunk képviselt metaelmélet tehát valóban olyan szupraelmélet és elméleti szuprarendszer, ami remélhetőleg *meghaladja* – mint jeleztük – a filozófiai metafizikát, sőt a tradicionális metafizikát is, avagy a tradicionális szemléletet nem csak a mágikus szolipszizmussal azonosítja, de ebből nem következik az, hogy kizárólag az objektív idealizmus mellett voksolna. Minden félreértést megelőzendő, a metaelmélet nem tagadja a tudományt, mert az alapvetően része az emberi szellem rendszerének, sőt alapvetően *továbbgondolja, megerősíti*, de eljut a poszttudományig is, s evvel párhuzamosan *magába integrálja* a szűk értelmű metafizikát, így nem tagadja a teológiát sem. Igaz, mindezt lehet úgy is felfogni, hogy a metafizikai eljárást részben tudományosítja, a tudományt viszont részben teologizálja, de ezzel a két magyarázattal nem értünk egyet.

Tanulságos ebből a szempontból is Martin Heidegger felfogása,⁴² aki először is tételesen kijelenti, hogy a filozófia *teljesen más*, mint a tudomány,⁴³ bár elrejtőzik a tudományban, és a tudomány külső formáját ölti magára. Másodszor azt mondja, hogy a metafizika – mint a filozófia – alaptörténe az emberi jelenvalóságban, s a metafizikai alapfogalmak sajátos jellegük-nél fogva átfogó fogalmak. Harmadszor pedig oda jut el, hogy a metafizikai gondolkodásnak nem csak az a lényege, hogy *az egészre irányul*, hanem *elválaszthatatlan a kérdezőtől* és az egzisztenciát átható gondolkodás, avagy a filozófia és a filozófus elszakíthatatlan egymástól. Ezzel az utóbbi állítás ma párhuzamba hozható a modern fizika azon felismerésével, hogy a fizikai jelenségek észlelése, értelmezése lehetetlen az észlelőtől függetlenül.

Összefoglalva azt állítjuk tehát, hogy a metaelmélet nem (a hagyományos) tudomány, vagy nem csak tudományos csúcselemélet, hanem posztelmélet és posztteológia, vagy a heideggeri felfogás szerinti filozófia, vagy – ha tetszik – metafilozófia és metafizika együtt. A heideggeri értelmezést viszont annyiban továbbgondoltuk, hogy a metaelmélet – vagy egy új metafizika – nem csak az Egészre és az Egészt vizsgáló kérdezőre irányul, hanem új Egészt vagy *új világot és egyben új kérdezőt, új kérdezői pozíciót, új kérdezői tudatállapotot* teremt. Ugyanakkor kezdetként semmivel sem mondunk többet annál, mint amit Heidegger érzékeltet, hogy a metafizika „alaptörténe az emberi jelenvalóságban”,⁴⁴ igaz azonban, hogy minden szükségképpen filozófiai kétértelműség ellenére *mást és másként* látunk alaptörténésként és emberi jelenvalóságként is.

A metaelmélet ugyan is új világot, új valóságot, új tudatot (avagy: metavalóságot/metatudatot) vagy új embert, új gondolkodást (avagy: metaembert, metatudatot, metafilozófiát) érzékel és látat szükségképpen magas és összetett absztrakciós és integrációs szinten.

⁴¹ Nem véletlen, hogy a kvantumfizika mellett megszületett a kvantumkémia fogalma. Lásd ebben a kötetben: Héjjas, István: A valóság kvantumfizikai szintje.

⁴² Heidegger, Martin: A metafizika alapfogalmai, Osiris, 2004: 29–33.

⁴³ Hasonlót mond Hamvas Béla is: „a filozófia nem tudomány. A tudománynak nincs stílusa, nincs is rá szüksége. Bizonyos tekintetben terhére is van. A tudomány ismeretekkel foglalkozik. A filozófiának ez kevés. Tudásra van szüksége. A tudás pedig csak személyes lehet.” Hamvas Béla i.m.: 399..

⁴⁴ u.o.31.

10. A metavalóság első értelmezése – méghozzá úgy, hogy most elválasztjuk a metatudattól

Számos filozófiai nézőponttal és kategóriarendszerrel szemben nem *létről*, hanem *valóságról* beszélünk; a magyar nyelvben a lét – a köznapi, de részben filozófiai értelemben is – *valaminek* a létét fejezi ki. Ez kimondatlanul is odavezet, hogy egyrészt a létezés azonos a léttel⁴⁵, másrészt akarva-akaratlanul elfedi, hogy a létezés előtt és mögött van valami, akár a létezésről is függetlenül, és ez nem más, mint az, amire mi most a *valóság* fogalmát használjuk. Ezért nem a lét létezését, hanem a valóság létezését tárgyaljuk majd. A két fogalom közötti döntést a valóság javára az is ösztönözte, hogy a léttől/valóságtól logikailag elválasztva szeretnénk *nemlétről/nemvalóságról* is beszélni. Ebből a létből való kilépésből az is következik, hogy ameddig Kant és Heidegger filozófiailag eljutott (a lehető-lét, a való-lét és a kettő különbségét kifejező helykitöltő hálózat),⁴⁶ minden radikális fordulata ellenére nem jelenti a gondolkodási út végét.

Nyilván az sem véletlen, hogy önmagában nem valóságot, hanem *metavalóságot* értelmezzünk és láttatunk. A metaelméletünk egyik koncepcionális újdonsága az, hogy nem csak hagyományos teóriákat értelmez, vagy nem csak általában elméleteket köt össze, hanem aktív logikai visszahatásként – a szellemi integrálás segítségével – az új valóságfogalomban megkérdőjelezi és *újraegyesíti* a *hagyományos és az új részvalóságokat* is. Miközben egyáltalán nem gondolja, hogy már minden valóságdimenzióról van fogalmunk. Ez az elméletfogalom egyúttal annak az *új, együttes valósághipotézisnek* az óvatos bejelentése, hogy nem csak az elméletek csúcán létezhet magasabb tudás, hanem a valóságok fölött (mögött, körül, stb.) is vannak egyrészt nemvalóságok, határvalóságok, másrészt strukturálisan léteznek *szupravalóságok*, és végül a *részvalóságok*, a *nemvalóságok*, valamint a *csúcsvalóságok* együtteseként *metavalóság* van. (Amit Parmenidész elgondol, az nem meríti ki mindazt, ami elgondolható?) Fontos érzékelnünk és értenünk, hogy még mindezzel sem ragadtuk meg a valóságot/metavalóságot.

Ennek a határ- és dimenzió nélküli metavalóságnak szükségképpen része, méghozzá szerves eleme, nem pedig kizáró ellentéte a *nemvalóság*, s éppen ezért ez a metavalóság nem egyszerűsíthető le a materiális-anyagi valóságra, hiszen a metavalóság átfogja az anyagi, a szellemi és spirituális valóságot is, végül a csúcsvalóságnak értelmezhető szupravalóságok pedig szükségképpen nem választhatók el a virtuális valóságok végtelen hálózatától sem. *Nincs, ami a valóságon túl lenne, de nincs olyan, ami ne tartozna a valóságba*. A nemvalóság részben csak azt fedi, amit eddig a megismerés hiányában nem vontunk be az ismert valóságba. Ha valami nincs, ha valami nem létezik, ha valami hiány, ha valami elgondolhatatlan, az ugyanúgy van, mint ami kézzelfoghatóan érzékelhető. Ha a nincs-et megfogalmazzuk, az rögtön létezővé vált, ha a hiányt érzékeltük, az azonnal valóságos lett. Attól, hogy valami nincs, nem létezik, nem elgondolt, abból szükségképpen nem következik az sem, hogy nem lehet, nem születhet, nem elgondolható.

A metavalóság szerintünk az *egyetlen lehetséges* valóságfelfogás. A valóság minden felszeletelése, minden csonkítása, minden zárt egységbe kényszerítése a valóság meghatározhatatlanságához vezet. Az egyik klasszikus példa erre *Arisztotelész* vívódása a valóság fogalmával, mert egyfelől tagadja Platón transzcendens ideáinak tanát, másfelől ugyanakkor elfogadja az istenséget, mint első mozgatót és minden konkrét létezés okfejét, harmadrészt szerinte a valóság az egyedi szubsztanciák rendszere.

A Metafizikában ezért olvashatók ilyen típusú mondatok: „Ha a valóság nem állhat általánosból, mert az minőség, s nem is jelenthet egy bizonyos meghatározott tárgyat, 'ezt itten', s

⁴⁵ Heidegger maga mondja: A lét nem létezhet. Ha létezhetne, akkor már nem lét lenne, hanem egy létező. Martin Heidegger: *Útjelzők*. Budapest, Osiris, 2003: 434.

⁴⁶ Heidegger, Martin: Kant tézise a létről (1961.) Martin Heidegger: *Útjelzők*. Budapest, Osiris, 2003.

ha az összetett valóság nem lehet valóságosan létező valóságokból összetéve, akkor minden valóság összetétel nélkül való, s így egyetlen valóságról sincsen fogalom.”⁴⁷

11. A logikai-fogalmi rendszer-posztrendszer alaprendje

Mielőtt teljesen eltévednénk az összetettség-bonyolultság káosz típusú világában, annyit mindenképpen jeleznénk, hogy ebben a metaelméleti tanulmányban *lépcsősorokat* és a lépcsősorokkal jellemezhető *totalitásokat* vázolunk fel.

1. *Metavalóság* (nem függetlenül a metatudattól és a metaelmélettől);
2. *Metatudat* (nem függetlenül a metavalóságtól és még a metaelmélettől sem);
3. *Metaember* (nem függetlenül az előző kettőtől, és az ezután következőtől)
4. *(Meta)Isten* (egyiktől sem függetlenül, de egyiktől sem függve)
5. *Metaelmélet, metafizológia* (nem függetlenül egyiktől sem).

Ugyanakkor a lépcsősor *tetejét*, vagy a végső egy pontot, vagy az egyetlen Meta-Elvet egyelőre még kifejtetlenül hagyjuk.

A lépcsősor-metaphora ugyan nem sokdimenziós modell, ám ebben a rendszervízióban is tisztán felmutatható, hogy az emberi feladat szintén *összetett*, avagy *mindenirányú*: mindegyik lépcsősoron felfelé és lefelé, és mindegyik lépcsősor – avagy azonos szinten lévő lépcsők – között vízszintesen, sőt mindegyik lépcsősorban mindegyik lépcsőről különböző szögben át-lósan is közlekedni szükséges. A metaember tehát olyasvalami, mint például a rezgő (fizikai és nem fizikai jellegű) szuperhúr, vagy az a fénylő, kifeszített, hullámzó *háló*, amely a lépcsősorokat átfogja, beborítja, összeköti, és persze dinamizálja, s életre kelti. A metaember is megjeleníthető majd lépcsősor metaforával, de ez a *harmadik lépcsősor* mintegy lefedi, megjeleníti, és önfejlődésre inspirálja a lépcsősorokat. Ha az a hipotézisünk, hogy minden csak az emberen belül van, akkor az öt lépcsősor és az öt lépcsősort legjobban megtestesítő negyedik lépcsősor bennünk létezik.

Végül: mindegyik lépcsősorban mindegyik lépcső belülről is strukturált – maradva a hasonlatrendszerénél – sok *kislépcsőből* áll. Sokdimenziós, összetett, káosz típusú logikai/fogalmi rendszer a hipotézisünk.

A vázolt rendszer (és posztrendszer) kijelöli a minimum hat összekapcsolt *csúcskategóriát*: metavalóság, metatudat, metaember, Meta-Isten, metaváltozás és metaelmélet. Természetesen a csúcskategóriák száma hol csökkenthető, hol bővíthető. Fontos hangsúlyozni, hogy a metaelmélet nem pusztán a négy főelem megfogalmazásából tevődik össze, mert ezek ugyan szerves részei az Egésznek, a potenciálisan teljes gondolati rendszernek, de közel sem merítik ki azt. Ezt a kijelölést és megnevezést egyelőre a nélkül tettük meg, hogy az alapfogalmak között lévő viszonyokat és az öt csúcsfogalom alá rendelhető további általános kategóriákat tisztáztuk volna. A kifejtett metaelméleti rendszerre, vagy posztrendszerre vár annak eldöntése is, hogy az öt csúcsfogalom közül vagy a csúcsfogalmakon túl *egy vagy több elv/fogalom* foglal-e el *központi szerepet*?

Feltéve, ha van központi szerep, mert egy olyan értelmezés is lehetséges, hogy egyáltalán *nincs*, vagy több „központi szereplő” van, vagy a főszereplők állandóan váltakoznak, vagy a változó nézés (a megfigyelő és a megfigyelt nézőpontjának) irányától függően mások.

A csúcskategóriák rendszere és/vagy hálózata elképzelhető egy *gömb-modellben*, de ez nem szabályos geometriai gömbforma, hanem – például – olyan típusú térrendszer, amelyben „mindenütt középpont van, és sehol sincs kerülete”⁴⁸, avagy olyan, mint a kabbala világfája, a szefirák fája. Leo Schaya a Tiferetet (a Harmónia pontját) így érzékelteti: „azt azonban vilá-

⁴⁷ Arisztotelész: Metafizika Lectum Kiadó, 2002: 199. .

⁴⁸ Leo Schaya: Az ember és az abszolútum a kabbala szerint Arcticus, 2002: 43.

gosan kell látni, hogy itt többről van szó egyszerű gömbnél, ennek ugyanis a térbeli szabályoknak megfelelően csupán egyetlen középpontja van, míg a principális Formák területén minden egyes Pont, amely a centrum köré csoportosul, egyidőben és titokzatos módon maga a Centrum.”⁴⁹ Ez a leírás olyan, mintha a titokzatos kvantumtér jellemzését olvasnánk. A gömb-modell kívülről-belülről, egészében, egész voltának végtelenségében maga az Egység-modell vagy maga a megkülönböztetések nélküli Egység.

A metaelmélet vagy metafizika lehetséges fontos fogalmai közül tehát *ötöt kiemeltünk*, s ezeket megpróbáltuk valamennyire egymáshoz képest viszonyítani, s arra a következtetésre juthatunk, hogy a kiemelt kategóriák és a kategóriák által megnevezett valóság/tudat tartalmak olyan *modellben értelmezhető*k, amelyek kevésbé geometriai, sokkal inkább *szellemi-spirituális* rendszerek. Az alaprend így egyszerre kvantumtér és szellemi-spirituális típusú metarendszer.

12. Amennyire lehet metatudat nélküli a metavalóság hipotézise

Nos, azt tehát pontosan nem tudjuk, vagy legalább is nem megfelelően ismerhetjük, hogy mi a *(most minden jelző nélküli és önmagában vizsgált) Valóság*, de ennek a tartalomnak az új hipotézisére kísérletet tehetünk, azaz megalkothatjuk, vagy újrakonstruálhatjuk a szupra- és metavalóságot, s az ezeket kifejező absztrahált fogalmakat. Egyelőre azonban még ne magyarázzuk a metavalóság és a szupra- és metavalóság közötti különbségeket.

Ez a *metavalóság* azonban nem független megvalósulás, amint a lét sem létezés, s ez a valóság nem a látszat ellentéte, mert az is valóság. Ez a valóság a van és a nincs együtt: van-nincs.⁵⁰ Ez tehát több, mint lenni, de ugyanakkor nemcsak az, ami van, avagy a létező és létezése együtt és ugyanakkor szubsztancia, de nem ez az egyetlen és nem a domináló lényeg, amely ugyanakkor lényegtelen is. És természetesen egyszerre valóságos és nem valóságos (szellemi, tudati, isteni), holott az is valóságos. Egyformán kifejez tulajdonságot és ugyanakkor tulajdonság nélküli. Egyszerre téren/időn túli és térben/időben (tér-időben) való létezés.

A metavalóság – ismételjük még egyszer – nem metszhető el a metatudattól, s ezért nem tekinthető úgy, mint a végső ok, vagy az objektív létező, így még kevésbé nem az objektív létezés.

A metavalóság a legáltalánosabb értelemben csak *határnélküliségével* jellemezhető. Lehet, hogy első megközelítésre nem sokat mond az a felfogás, hogy a metavalóság azért *meta*, mert *minden* valóság, a valóságok *minden* szintje, *minden* dimenziója, *minden* vektora, *minden* tartalma, *minden* tudata (avagy *minden jellemzője*) korlátozás nélkül beletartozik. Olyan valóságövezetek vagy valóságtartományok is, amelyekről nincs hipotézisünk. Ez nem a megfigyelő és nem a megfigyelt, nem a szemlélő és nem a szemlélt valóságlátvány kérdése. Felesleges talán jeleznem, a (meta)valóság szükségképpen nem csak *a látható anyagi* (materiális, racionális, empirikus) valóság, mert a valóság akkor csak az érzékelő lény vagy eszköz által látható valóság lenne. Később elkerülhetetlen lesz az anyag definiálása, hiszen részben a nemanyagi anyag alapján ragadható meg a nemvalóság fogalma is.

Eddig nem tettünk mást, mint bevezetésként a (külső és belső végtelenbe vezető) valóságot *kiemeltük* az anyagi valóság egydimenziós létezésének és kategóriájának fogságából. Ám ennek a kiemelésnek a megértése sem olyan egyszerű és magától értetődő, holott elvileg ki kérdőjeleznék meg a *szellemi vagy/és a virtuális* valóságok létét, ugyanakkor, ha csak egy lépéssel megyünk tovább, azt már sokan – főként a természettudósok egyes csoportjai – mereven tagadják, hogy *az isteni valóság* (a pléróma) szintén létezik. Holott még fel sem vetődött az örök dilemma, hogy a különböző részvalóságok vagy/és valóságszintek között *milyen* a

⁴⁹ i.m: 43.

⁵⁰ Lásd: Varga Csaba „Az új világlátvány” című tanulmányát. (Varga Csaba: Új elméleti horizontok előtt, Tertia, 2004.)

viszony. És attól a vitától is messze vagyunk, hogy ez az isteni valóság *micsoda/kicsoda* és hol található meg.

A valóságot akárhogy kerülgetjük, valószínű, hogy *egyszerre van* tőlünk függetlenül, s ugyanakkor csak általunk és bennünk létezik. Most nekünk *az egész (s ezért korlátlan és totalitásban megragadhatatlan) valóság* létezését kell modelleznünk. A metavalóság (metatudattal, vagy a nélkül is) *tökéletes egység*, függetlenül attól, hogy az egységről és hierarchiájáról mikor mit gondolunk, s milyen mértékben vagyunk képesek befolyásolni. A metavalóság: az Egy (számunka való, szükségképpen részleges) megtestesülése. Az Isten: az Egy (számunka való, szükségképpen részleges) megtestesülése. A metaember: változatlanul (számunka való, s egyben önmagunk számára is szükségképpen részleges) Egy. A metavalóság (most beleértve a metatudatot is), a metaember a szintén Egy. *A megtestesült és megtestesületlen Egy. A felfogható és a felfoghatatlan Egy.* Ez azonban nem a matematikai egy, hanem a filozófiai Egy, amihez képest nincs nulla és nincs kettő. A pont és a végtelen egyszerre. Egyúttal ez egyrészt azt jelenti, hogy nincs metavalóság isteni valóság nélkül, másrészt az is evidens, hogy a metavalóság része mindaz, ami még nem ismert, amiről nincs fogalmunk, és amit még meg sem álmodtunk. Semmilyen jóstehetség nem kell ahhoz, hogy a klasszikus tudományok (és nemcsak a természettudományok) ötven-százévenként a metavalóság megnevezhető határait folyamatosan jelentősen kitolják majd. (Más kérdés, hogy mi az Abszolútum, vagy a Meta-Isten? Talán az Egy/Nemegy...)

Mielőtt magáról *a metavalóság/metatudat* modell típusáról indítanánk vitát, előzetesen annyi talán kiinduló hipotézisként elfogadható, hogy a metavalóságnak (1) minimum *négy tartománya* van, sőt kitapintható (2) a tartományok *csúcsvalósága*, és végül ezek a nem fizikai jellegű tartományok (3) sajátos, dinamikus, de nem geometrikus *gömb-modellben* magyarázhatók.

A négy valóságtartomány: 1. *Anyagi* valóság, érzéki világ. 2. *Posztanyagi* (anyagon túli), második valóság. Lelki valóság. 3. *Szellemi* valóság, tudásvilág. 4. *Transzcendens* valóság (Végső Valóság, Egység Valóság, Egyetlen Valóság). Mind a négy valóságnak azonban *több valósága, több szintje* van. Nagyon fontos annak megértése, hogy ez a négy tartomány önmagában csak a metavalóság mennyiségi komponenseit összesíti.

Mindegyik valóságtartományra mondhatunk egy-egy újabb érzékletes *metaforát* is:

1. A fák, a házak, az emberek, s társadalmak fizikai-biológiai valósága. Fizikai-kémiai-biológiai, lélettelem-élő valóság; anyag (étertől a galaxisokig, az atomtól a szuperhalmazokig), élet (önproduktív szerves polimerek, egysejtű élőlények, többsejtű élőlények, stb.); s ember fizikai-biológiai lényként, végül nem utoljára a civilizáció teremtette új anyagi valóság.

2. A virtuális fák, a mindennapi tudat világa, és az emberi társadalmak teremtett (nem anyagi) valósága. Az anyagi valóság megkettőzése, második természeti valóság, a szociális valóság, intézményesült virtuális valóság; ökoszisztéma, civilizáció, gazdaság, társadalom, oktatás, kultúra, s az ember társadalmi lényként, stb.

3. A szellemi fák, és az ember alkotta filozófiák szubsztanciális valósága. Nem anyagi valóság, adatok, információk, tudások valósága; tudományok, művészetek, vallások, s az ember szellemi lényként.

4. Az Isten és az istenen túli rend örök, végső valósága. Az anyagi és szellemi valóságokon túli valóság, spirituális, transzcendens valóság, igazi valóság, tiszta tudat, végső valóság, Abszolútum, Isten, s az ember isteni lényként.

A négy tartomány mindegyike aztán további valóságmegyékre, valóságtérségekre bontható szét. És fontos jelezni azt is, hogy a metavalóság négy tartománya nem egymástól függet-

len, egymást kizáró valóság, hanem ugyanannak a metavalóságnak más-más szinten való megjelenülése, létezési módja, kifejeződése.

A négy valóság tartomány egyrészt Egy, másrészt Sok; a valóság tartományok minden irányban egymás folytatói, vetületei és kiegészítői.

13. A metavalóság négy tartományának szintén előzetes koncepciója

A négy elemet tekintsünk *egy-egy szimbolikus lépcsőnek*, s vizsgáljuk meg mindkét irányból, hogy melyik az alsó s például a felső lépcső, s ezen a lépcsősoron honnan hová vezet az út.

A *legelső lépcső*: az anyagi valóság, a külső valóság és a külső ember, s a külső ember empirikus-racionális világa. Legegyszerűbben minden, ami *anyagi/nemanyagi*, és semmi sem, ami egyértelműen anyagin túli és szellemi természetű. Minden, ami felszín, ugyanakkor a forma, s mindaz nem, ami a felszínen túl mutat, és ami a fizikai-biológiai létezésnél többet – formán túlit – jelent. Minden, ami kint van, s mindaz nem, ami bent van, ám a kettő határán számos olyan elem és kapcsolódás van, ami a kint belülré vetülése és a bent kívülré való vetítése. Ez a lépcső az elsődleges és másodlagos környezet együttese, avagy a természeti-környezeti világ és a civilizáció épített művilága. A mindennapi világ minden „díszlete”, kulisszája, jelmeze és eszköze; szigorúan ideértve – noha ez még vita tárgya lesz – a díszleteket kifejező-elfogadtató személyes és közösségi állapotokat. Az ember konkrét, létező földi világi, bennük a konkrét emberi személyekkel, akik természeti és társadalmi lényként (a születéstől a halálig) elsődlegesen ezen a szinten léteznek; ugyanígy idetartoznak az emberi kis és nagycsoportok, kialakulásuktól felbomlásukig. A későbbi elemzésben tételesen felsoroljuk a legelső lépcső világának elemeit, szegmenseit. Az első (és persze a második lépcsőhöz is) tartozik az egyesített – a gravitációt, az elektromágnességet, az erős kölcsönhatást és a gyenge kölcsönhatást integráló – természettudományos elmélet.

A *második lépcső*: a posztanyagi valóság, de ez még nem a szellemi vagy a transzcendens valóság; a posztanyagi valóság „csak” az *anyagi valóság szimbolikus megkettőzése*, a nélkül azonban, hogy ez az új és virtuális valóság elvesztesse anyagi/nemanyagi kötöttségét. A második lépcső világa-világai még érthetők és értelmezhetők a globális és lokális köztudásokkal. Leegyszerűsítve talán azt mondhatnánk, hogy a legelső lépcső világ és berendezkedésének funkcionális megismétlődése *az egyéni és közösségi tudatokban*, s ezek valóságos intézményeiben, ami csupán azt szolgálja, hogy a legelső világ minden részletében racionálisan működtethető és fenntartható legyen. Jelesül ide tartozik – ám kizárólag *funkcionális* értelemben – többek között a társadalom és az állam, a nyelv és a társadalom „nyelve”, (ismétlem: funkcionális értelemben) a tudás és a kultúra, a mentális világ, az egyéni és közösségi tudat, a művészet és tudomány. Ez a lépcső szükségképpen két komponens: (1) az anyagi valósághoz kötött – az anyagi valóságot reprodukáló – teremtett, szimbolikus és gyakran intézményesített valóság, s (2) ezzel párhuzamosan a szimbolikus valóság anyag-központú tudása, gondolkodása, nyelve, mentális világa. Hogy melyik volt vagy van előbb, azt most sem kívánom még értelmezni. Európa történetében az elmúlt két-háromszáz év a legátütőbb eredményt éppen a anyagi-racionális gondolkodás kifejlesztésében és ennek eredményeképpen a materiális-racionális szimbolikus intézményrendszer kiépítésében hozta. A 20. század a második lépcső *diadala és uralma* – háttérbe szorítva a harmadik és negyedik lépcsőt.

A *harmadik lépcső*: a szellemi valóság, ami élesen elválik a második lépcső kváziszellemisségű tartományaitól, ugyanakkor még nem jut el a negyedik lépcső csúcstalálójáig (isteni valóságáig). Ez elsősorban a *belső ember szubsztanciális világa*, s a belső ember létezési helye és tartalmainak tárháza. A magasrendű személyes és spirituális (de Isten nélküli) tudat valósága. Az „én” országa. A harmadik lépcső ezért – genezisként és potenciálisan – az

első és második lépcső értelemdadása. Ez nem egy utólagos (szellemi) funkció tehát, hanem egyszerre ok és következmény: az anyagi világ csak a harmadik lépcső tudásával és hitével teremthető és tartható fent, s ugyanakkor – miután a modern-posztmodern világ tragikusan és látványosan elfordult és elszakadt a harmadik világtól és követelményeitől – az első világ felülvizsgálata és újrateremtése csak a harmadik világ segítségével mehet végbe. Hagyományos fogalmakkal ez a szint úgy is értelmezhető, mint a felszín/forma mögötti valóság, a látzatok mögötti lényeg, sőt odáig is eljuthatunk, hogy ez a tényleges valóság, s akkor az első-második lépcső világa csak egy primitív mutáció. A harmadik lépcső már azonos a magas rendű természet- és társadalomtudományokkal, aktuálisan például az elméleti fizikával, az elméleti biológiával, vagy az ökológiai elmélettel. Ám a földi civilizációban a szellemi valóság klasszikus kifejezési módjai elsősorban a vallások (a teológiák nem mindig), a filozófiák (ideértve vagy ezt meghaladva minden posztfilozófiát, egyesített elméletet vagy metaelméletet), amelyek persze megérthetővé teszik a Teremtés szellemi-lelki értelmét is. Mindebből az következik, hogy ezen a szinten válik posztfunkcionálissá és ezért lényegi tartalmak hordozójává a társadalom, és például a társadalmi tudat. Ez a szellemi valóság azonban már s még az első világban nem hat intenzíven, egyelőre nem (vagy nem mindig) intézményesül, és a földi globális-lokális társadalmak újrateremtését egyelőre alapvetően nem hátrózza meg.

A *negyedik lépcső*: az Isteni-valóság (és nemvalóság) leképződése, ami egyaránt megragadható úgy, hogy mindenekelőtt nemvalóság (értsd: az első három lépcső valóságának megtagadása-meghaladása) vagy az Egyetlen Valóság, mert ehhez képest az első három lépcső valósága hamis-torz valóság. Korábbi ismert fogalmakkal nevezhetjük úgy, hogy spirituális vagy/és transzcendens valóság, de ez a két kategória azért nem ugyanazt jelenti. A spirituális filozófiailag „csak” annyit jelent, hogy minden létező alapján véve szellemi természetű, és az anyag csupán a szellem megjelenési formája, a transzcendens viszont ennél több tartalmat takar, hiszen nemcsak érzékfeletti vagy nemcsak nem-anyagi, hanem a végesnek tartott világgal szemben a végtelen, a meg nem tapasztalható, a meg nem ismerhető valóság. Mind a két kategória gyengéje, hogy csak a természetfelettségre utal, és nem tartalmazza az Istent és az Abszolútumot, avagy az örök élet valóságának tükrözött tartalmait.

A leképzett isteni valóság fogalma így szintén több mozzanatot tartalmaz: (1) a természetfelettséget, s a szupratermészetiséget (a megismert természetén túli természetet); (2) a szellemi létezés meghaladó csúcstalálkozót (az Intelligencia- és a Bölcsesség-valóságot, ide értve például a Tiszta Tudatot is); (3) az Istent (Isten Égi Országát, a szakrális valóságot, a Szentség birodalmát, stb.), s a személyes Isten feletti személytelen Legfőbb Létezőt, az Istenséget, a Legfőbb Princípiumot (az Abszolútumot) is. (Ez tehát már nem a leképzett, hanem a leképződő isteni valóság mozzanata – de annak csak a legalsó szintje, ami egyúttal az összeköttetés is.) A három fő mozzanatból kitűnik, hogy ez a valóság is nagyon strukturált és persze bonyolult, sok rétegű valóságszinteket foglal össze. A metavalóság harmadik-negyedik lépcsője már szinte elválaszthatatlan a metatudattól. Az egyik legizgalmasabb dilemma, hogy Isten és az isteni valóság nemcsak transzcendens és poszt-transzcendens, hanem egyúttal persze immanens valóság is. És fordítva is. Ez viszont már egy másik központi témája a metaelméletnek, vagy a metafizikának.

A negyedik valóság *legkritikusabb kérdése* az isteni és az istenen túli (Abszolútummal jelzett) valóság megkülönböztetése. A keresztény teológia az elválasztást indokolatlannak és értelmezhetetlennek tartja. Az exoterikus érvek a következők: „Mert nincsenek olyan 'elemek', amelyekből gondolatilag meg lehetne konstruálni az abszolútumot.”⁵¹ „Az abszolút 'fogalma', ill. gondolata ezek szerint szokatlan, minden mástól különböző fogalom vagy gondolat. A különbség abban mutatkozik meg, hogy tartalmára nyelvi kifejezésekkel ugyan utalni

⁵¹ Weissmahr Béla: Filozófiai istentan (Mérleg-Távlatok, 1996):90.

tudunk, de soha le nem írhatjuk mint világosan élénk állítható tárgyat.” Az ellenérv – tisztán logikailag – könnyen megfogalmazható, hiszen az Abszolútum *attól még létezhet*, mert gondolatilag (egyelőre mi vagy mások) nem tudjuk megkonstruálni, vagy soha nem tudjuk leírni. Szintén az előbbi idézet szerzője, Weissmahr Béla írja: „Isten ’megtapasztalása’ (és e háttéri tapasztalatot kifejtő istenbizonyítás) az ember számára azért lehetséges, mivel az emberi értelem természeténél fogva ’rá van irányítva’ az Abszolútumra, ez számára soha nem lehet közböns.”⁵² Nem lehet okunk ebbe a mondatba bármit is belemagyarázni, hiszen evidenciaként fogadjuk el magunk is, hogy az emberi tudat eredendően „rá van irányítva” az Abszolútumra, ám ebből a közös felismerésből nem következik, hogy Isten és Abszolútum (Isten és Istenség, avagy az Egyistenek és az Istenség⁵³) ugyanaz.

Végül még egy sokszor használt partikuláris érv: „A vallásos ember aligha fog imádkozva transzcendens abszolútumhoz fordulni.”⁵⁴ Ugyan *miért nem?* Miért ne lehetne az Abszolútumhoz (mint a Végső Egyhez?) fordulni imával, meditációval? Mi van akkor, ha ezt például számos keresztény szent meg is tette? (Azt most ne tekintsük mellékes szellemi tapasztalatnak, hogy más egyisten-vallás ezt *elképzelhető és gyakorolható, sőt megélhető* vallásos élménynek és útnak tartja?)

A négy lépcsőre több *fogalom-együttes* alkalmazható. Az első lépcső hívható első (anyagifizikai), a második lépcső második (reprodukált), a következő lépcső a harmadik (szellemi) s az utolsó lépcső a negyedik (szakrális) teremtésként. Ugyanakkor lehet fordítva is: a negyedik lépcső a teremtés helye (de teremtetlen valóság), a harmadik szint a teremtett szellem, a második lépcső a fizikai teremtés önképe és az első pedig a teremtett érzéki valóság. Ha már az *érzéki* fogalmánál tartunk, azt is joggal gondolhatjuk, hogy az első és a második lépcső valósága az érzéki, a harmadik-negyedik szint az érzékfeletti valóság, de mindez úgy is leírható, hogy csak az első lépcső az érzéki szint, a negyedik lépcső az érzékfeletti és a két pólus között van két közvetítő lépcső: az érzéki lét megértése és az érzékfelettibe való átvezetés. Mehetünk tovább is: a metavalóság első szintje az Éden nélküli lét, a második fok a sikertelen édenkeresés, édenpótlás, a harmadik emelet az Éden tündökletes víziója és végül a csúcshint, avagy a rajtszint a Végső Éden. Az egész együtt Éden/nem-Éden.

14. A négy valóságlépcső különböző értelmezései

Egy új (vagy újnak tartott) elméletben nem az izgalmas elsősorban, hogy mihez vagy kihez képest mond újat, esetleg csak mást, hanem az, hogy általa az Egészből vagy az Egész víziójából *többet és jobban értettünk-e* meg, vagy nem. Ezért módszertani kötelesség, hogy minden új elméleti feltevést minél több régi vagy nem régi hipotézis-kontrollnak tegyünk ki. A négy lépcsővel jellemzett valóságelméletet először is szembesítsük az egyik legkorábbi (az euroatlanti civilizáció tudatában majdnem elfeledett) valóság-hipotézissel, a kabbala filozófiájával, amelyet a Ragyogások Könyve⁵⁵ örökölt meg. Ebben szintén négy onto-kozmológiai szint és hierarchia fogalmazódik meg, amelyet együttesen Olamimnek hívnak: (1) Olam-ha Azilut, a Szférák teljes, tíz dimenziójú rendszere, az Emanációk szefirotikus, transzcendens világa, (2) Olam-ha Beria, a Teremtés eszmei vagy szellemi világa, amit az Isteni Immanencia

⁵² i.m:153. .

⁵³ „Az exoterikusnak Isten személyes módozata az egyetlen módozat; az ezoterikus számára ez a módozat abban nyugszik, ami fensőbb és végső soron módozattalan; ez az Abszolútum, az Istenség, a védantisták Nirguna Brahmanja, a Tao, amely nem ’szóbafogható.’” Huston Smith: Előszó. (F. Schuon: A vallások transzcendens egysége:25–26.)

⁵⁴ i.m:14. .

⁵⁵ Széfer ha Zóhár, a Ragyogások Könyve, amelyből magyarul eddig csak egy rövid kivonat jelent meg. Ennek egyik legjobb ismertetése és elemzése: Leo Schaya: Az ember és az abszolútum a kabbala szerint, 1958. (Arcticus Kiadó, 2002.) Egyébként pedig: The Zohar, Vol. 1–23, 2001. ISBN: 1-57189-239-7, www.kabbalah.com

tölt be, (3) Olam-ha Jecirach, az angyalok, szellemek, s lelkek otthona, avagy a Formák szubtilis Keletkezés Világa, (4) Olam-ha Azijah, a tények érzéki és testi világa.⁵⁶

Ez utóbbit látszólag könnyen azonosíthatjuk az első lépcső anyagi világával és a harmadik lépcső dimenziói – bizonyos értelemben – azonosak egyrészt a szellemek és lelkek otthonával, másrészt a teremtés eszmei világával. (Am ezt másképpen is értelmezhetjük: az Olam-ha Jecirah részben egyező lehet az általunk vázolt második lépcső világával is.) A leképzett Isteni valóság pedig egyértelműen azonos az Olam-ha Aziluttal, a szefirotikus Egységgel. A különbség tehát talán az, hogy az általam leírt metaelméleti konstrukció az anyagi világot, a Ragyogások Könyvek a szellemi valóságot kettőzi meg.

Látszólag éles eltérés még az, hogy első szintnek a Ragyogások Könyve az isteni valóságot, míg a metaelméleti valóság/tudat-struktúra logikája ugyanennek az anyagi valóságot jelöli meg. A másik metaelméleti (fentről lefelé induló) lépcső-útvonal pedig megegyezik a kabbala ősi szemléletével.

Karl Popper nevezetes előadásaiban, (a *Test és elme* című művében) viszont *három világot* különböztet meg. Az első világ a fizikai tárgyak, beleértve az organizmusokat, a második világ a mentális, a tudatos tapasztalok, s a harmadik világ pedig az emberi elme termékeinek világa. A harmadik világot így jellemzi: „ az emberi elme olyasfajta termékeinek a világa, mint az autó, a felhőkarcoló, a könyv, és a legfontosabbak: a problémák és az elméletek.”⁵⁷ Roger Penrose matematikus *A nagy, a kicsi és az emberi elme* (eredetileg 1997-ben megjelent) munkájában Popper három világot fizikai világnak, gondolatok világnak és (a gondolatok világa termékeként) *kultúra világnak* értelmezi. Ezzel a világszerkezettel szemben fejti ki a maga álláspontját, amely szerint a harmadik világ nem a kultúra, hanem a platóni abszolútok (az abszolút matematikai igazságok) világa.

Legfontosabb felvetése az, hogy Popperrel szemben tagadja, hogy „bármelyik világ egyszerű folyománya lenne bármelyik másíknak”.⁵⁸ Penrose szerint a három világ – három rejtélyként definiálva – kölcsönösen hat egymásra, ám nem tud lemondani arról az előítéletéről, hogy a nem fizikai világok a fizikai létezésben gyökereznek. Végül azonban eljut oda: „Az agy megfelelő fizikai működése tudatosságot idéz elő, de ezt a fizikai tevékenységet mégsem lehet megfelelően szimulálni számítással.” „Következésképpen, kell, hogy legyen valami az agy fizikai működésében, ami a számításon túl van.”⁵⁹

Ha a röviden bemutatott világ-struktúra képeket összehasonlítjuk, a *lényegi azonosság* egészen odáig tart, amíg a legfelsőbb (transzcendens, szakrális, abszolút) valóságig nem jutnak el, mert az egyelőre *nem tartozik bele* a modern és a modern utáni természettudósok többségének világképébe.

15. A metavalóság szerkezete – a metatudat szerkezete nélkül

Ismét térjünk vissza a régi tudásokhoz, s megint nézzük meg tüzetesen, hogy a *Zóhár*, a Ragyogások Könyve a leképzett isten valóságsszintek alapján milyen szefirákat (az Isten milyen legfőbb tulajdonságait) nevezi meg, s ezek rendszerét milyen szerkezetűnek mutatja, amely egyúttal tovább transzformálódott a metatudatba, a metaelméletbe is. Ezt azért nagyon fontosnak tartjuk, mert készek vagyunk elismerni, hogy az „Önvaló megragadásához nem elegendő elméleteket gyártani.”⁶⁰

⁵⁶ Leo Schaya: Az ember és az abszolútum a kabbala szerint. Budapest, Arcticus, 2000:21, 24.

⁵⁷ Popper, Karl: Test és elme. Budapest, Typotex, 1998:58.

⁵⁸ Penrose, Roger-Hawking, Stephen (stb.): A nagy, a kicsi és az emberi elme. Budapest, Akkord, 2003:104.

⁵⁹ i.m.:108.

⁶⁰ Zóhár. I. m.:5.

A metavalóság *szerkezetének* hipotézise – még a végső n-dimenziós ábra nélkül. Ha eddig átfogóan megjelöltük a metavalóság szintjeit, akkor most megnevezhetjük a szintek *pólusait*, a pólusok közötti *kapcsolatokat*, sőt a kapcsolattartó „*csatornákat*” is. Szeretnénk itt és most jelezni, hogy ez a szerkezeti modell egyrészt visszatér a metaelmélet, a metatudat és a metaember jellemzésénél is, másrészt ez a metaelmélet struktúráinak leképződése a metavalóságban. Ha ez valakinek túlságosan idealisztikus konstrukció, akkor szívesen kijelentjük, hogy ez a *visszafelé* is hat: a metavalóság visszaigazolja, megerősíti a metaelmélet rendszerének belső viszonyait.

A Zóhár szerint a szerkezet (a nyilvánosság előtt) *tíz pólusból* áll, s ezen belül nemcsak négy vízszintes szint, hanem a szinteken átnyúló három *függőleges oszlop* is van. A középső oszlop legalsó pontja, ami szinte kívül is van a rendszeren, ez a fizikai-anyagi valóság, ami ugyanakkor a metavalóság egyik alapja (a másik alap értelemszerűen a legfelső pont). E felett található a metavalóság első lépcsőjének további három pólusa: középen a teremtett (az ember által létrehozott komplex) valóság, ettől jobbra a gondolati – zömében elméletelőtti állapotú – valóság, mint a mindenkor változások kiindulópontja, balra pedig a cselekvő valóság, amely a változási képességet és magát a cselekvéseket is tartalmazza. A második lépcső közepén, s ebben a középső függőleges oszlop közepén is a metavalóság célállapota: a *harmonikus, empatikus, szeretet központú* valóság. Ez azt is kifejezi, hogy ez a posztanyag (poszt-természeti és poszt-társadalmi) valóságsík tartja egyensúlyban, sőt humanizálja a valóság első, s egyben durva, konfliktusokkal teli világát. A második lépcső jobb oldali pólusa a *szellemi* (vagy durva szellemi) valóság, szükségképpen az elnagyolt megismerés s megértés világa, bal felől, pedig a *gyakorlati* valóság, a cselekvési tapasztalatok világa, egyben a valóság kontrollja, ítélete. Nem véletlenül írtuk azt, hogy ez a lépcső elsősorban a művészetek és a tudományok létezésé és valóságképe.

A harmadik lépcső a *magastudás, a magas megértés világa*, ezen a középső szinten nincs semmi, mert az már a legfőbb valóságdimenzió, s így az már a negyedik szint. A harmadik valóságsík jobb oldalán a valóság bölcsessége, avagy a bölcsesség-valóság található, ami egyrészt a pre-elméleti és elméleti valóság fölött van, másrészt erről a pólusról lehet a legkönnyebben átlépni a negyedik valóságba. A bal oldalon van az intelligencia valósága, amibe egyaránt beletartozik a természeti, társadalmi és szellemi intelligencia. Ahogy korábban említettük, ez a lépcső magastudások, magas hitek, beavatások (filozófiák, vallások, stb.) világa.

Végül a negyedik valóságlépcsőn nincs jobb és bal pólus, csak egy középső csúcspólus van – és ennek helyzete egyáltalán nem véletlen. Ez sokféleképpen nevezhető meg, kezdve *az ideák világától a leképzett és/vagy megtapasztalt isteni valóságig*. Vagy: a magasrendű lélek, vagy az isteni én valóságáig. Ez a – minden előbbihez képest – felsőbbrendű valóság a valóságszerkezet felső alapja, s egyúttal a metavalóságnak az a csúcsa és gyökere, amely átvezet a metavalóságon túlra, az abszolútum tényleges határvalóságáig vagy/és a posztvalóságáig. Miután ez a metavalóság szerkezet nem két- vagy háromdimenziós rendszer, nem nehéz annak elismerése, hogy a metavalóság alsó alapja szintén átvezet az abszolútum posztvalóságának alsó síkjáig. Álláspontunk szerint ezért nem megyünk sokra a múlt századi vagy korábbi materializmussal vagy idealizmussal.

Külön kérdéskör lesz majd, hogy a szintek, oszlopok és pólusok közötti kapcsolatot teremtő – részben információs és tudás – *csatornákat* jellemezzük.

Ha a metavalóságnak legalább négy alapvető lépcsője van, akkor ezt a valóságot – most függetlenül a valóságot néző személyétől – egyaránt lehet egy-egy, vagy akár egyszerre mindegyik lépcsőről nézni. Ez a probléma rögtön előtérbe hozza a metamódszertan *strukturális és absztrakciós problémáját* is. A metamódszertan kínálatának felvázolásakor csak arra tértünk ki, hogy ebben a metaelméleti elemzésben milyen alapvető módszereket – kezdve a pretudományos kvázi-megismeréstől a hit általi megismerésig – használunk majd.

Nem lenne sem eredményes, sem hasznos értelmezés, ha a Zóhár metavalóság rendszervízióját bárki is úgy tekintené, mint valamilyen félretolható, *nem tudományos*, spirituális vagy teológiai felfogást. Yehuda Berg ezt írja: „Kétezer évvel azután, hogy az ősi kabbalisták felfedezték, a világ tíz dimenzióban létezik – és amelyből hat egygyé sűrűsödött össze – a fizikusok is ugyanerre a következtetésre jutottak. Ez az úgynevezett szuperhúr elmélet”.⁶¹ Berg is idézi Michio Kaku fizikust, aki úgy nyilatkozott, félelmetes látni, hogy a fizikai varázsszámok és az egyesített mező elmélet megtalálható a kabbalában.⁶² A metaelmélet ezért nem véletlenül feltételezi az egységes metavalóságot/metatudatot, amelyet például az ősi tudások vagy a legfrissebb tudományos tudások *egyaránt* megérthetővé tesznek.

A metatudat elemzésénél – most ennyit előlegezzünk meg – ismertetjük a *magasrendű tudatállapotokat*: (1) a megszabadult tudat (a közép tudat), (2-3) a kozmikus tudat (a magas tudat és tudatosság fokozatai), (4-5) az isteni tudat és abszolútum tudat (a csúcstudat) stációi. Szász Ilma a közép-tudatot a megtisztultnak, a magas tudatot a lelki és szellemi tudatosságnak, a szakrális tudatot az isteni tudatosságnak nevezi. Dienes István ugyanezeket tiszta tudatnak, kozmikus tudatnak, isteni tudatnak, egység (és teljesség) tudatnak mutatja be.⁶³ A metaelméletben a magasrendű emberi tudatállapotoknak megfelelően megkülönböztetjük a magasrendű *emberi közösség* (vagy társadalom), avagy metavalóság – egyszerre *múlt és jövő – állapotokat is*: a tudás és tudatfejlesztő kor, az univerzális és szellemi-kor (a magas rendű tudatosság kora), a szakrális kor és az egység kor. Az isteni tudat és a szakrális társadalom *részben*, az abszolútum tudat és az egységkor *teljesen* egy és ugyanaz – nem különül el a személyes tudat vagy a kollektív közösség/közösségtudat állapot. Ahogy az egyének többsége még nem lépett be a megvilágosult állapotba, úgy a globális társadalmak is potenciálisan csak *most érkehetnek el* a tudás- és tudatfejlesztő társadalom küszöbére.

16. A metatudat definiálása – elválasztva a metavalóságtól

Az *elme/tudat/lélek kategória-együttese* először is – felfogásunk szerint – nem(csak) az, amit évszázadokig gondoltak róla: nem(csak) a megértés, az akarás, a képzelet és az érzés képességének összefoglaló filozófiai fogalma. Ugyanakkor már abban sem lehetünk bizonyosak, hogy a tudat az emberi lény nem fizikai, nem testi összetevője vagy nemcsak nem-anyagi komponense. (A tudatot most izoláltan értelmezzük, nem térünk ki a tudattalanra és a kollektív tudatformákra sem.) Arról pedig már felesleges kijelentéseket tenni, hogy a globális tudástérben – az eltérő európai nyelvi hagyományoktól függetlenül is – az elme, a lélek és a tudat egyre világosabban mást és mást jelent.⁶⁴

Teljesen egyet értünk Peter Russellel: „Azt hiszem, előbb vagy utóbb el kell majd fogadnunk, hogy a tudat a világegyetem önálló, alapvető része, nem pusztán az anyagi működés eredménye.”⁶⁵

Felfogásunk szerint a metatudat sem nyelvi, sem tágabban tartalmilag/formailag *nem azonos* a metaelmével vagy a metalélekkel, amelyekről ebben a bevezető tanulmányban szintén nem adhatunk részletes értékelést. (A metalélek az ember transzcendens világához kötődik.) A metatudat – mint személyes tudatállapotok együttese – egyszerre legalacsonyabb és legmagasabb szinten az ember sajátja; a tudatot valószínűleg az agy fizikai tevékenysége hozza létre, vagy jeleníti meg, ugyanakkor ugyanilyen mértékben visszahat az agyra. Ezt hívhat-

⁶¹ Yehuda Berg: The power of kabbalah Hodder és Stoughton, 2003: 75–76.

⁶² Lásd Michio Kaku könyveit: Hyperspace, Visions, stb.

⁶³ Lásd: mind a két tanulmányt ebben a kötetben.

⁶⁴ Érdemes most is felhívni a figyelmet a tudattal kiemelten foglalkozó hazai idegtudományra és tágabban a megismeréstudományra. (Lásd: Pléh Csaba, Vizi. E. Szilveszter és mások munkásságára.) Például: Agy és tudat, szerkesztette: Vizi E. Szilveszter, Altrichter Ferenc, Nyíri Kristóf, Pléh Csaba, 2002.

⁶⁵ A tudat forradalma, Stanislav Grof, László Ervin és Peter Russel beszélgetése. Budapest, Új Paradigma, 1999:62.

juk *interaktív holografikus mezőnek*.⁶⁶ A tudat azonban egyaránt megjelenik minden atomban, minden DNS-ben (hipotézisünk szerint a nem kódoló elemekben) és az egyént burokként körülvevő energia/rezgés mezőben,⁶⁷ avagy minden fizikai/biológiai létezőben, amely szükségképpen nem lehet izolált a kozmikus és transzcendens energiamezőktől.

Helyes megközelítés *az ébrenlét alatti, az éber, és az ébrenlét-feletti* (avagy magasrendű) tudatállapotok megkülönböztetése. Ebben az esetben a magas koncentrációjú éber figyelmet már bejáratként definiálhatjuk a módosult tudatállapotokhoz. Mindegyik tudatállapot mérhető különböző (elektro-enkefalográf) hullámokkal, frekvenciákkal.

Ha a valóság-metavalóság megközelítését az anyagi-rationális valóság lépcsőjével kezdjük, akkor a tudat új metaelméleti és poszt-metaelméleti konstrukcióját, avagy a metatudatot is a *legalacsonyabb rangú* tudatsík bemutatásával indítjuk.

A (metatudat) első lépcsője. Érzéki „tudat”, ami szükségképpen nem magasrendű tudatállapot. Nevezhetjük mindennapi, ego-központú, csak önmagát észlelő, vagy normál-éber tudatnak. Ez a fizikai-biológiai világ közvetlen tapasztalatokon alapuló anyagi-rationális tudata. Az anyagi valóság csábos/utálatos pre-tudata. *Alacsony* tudat. A tudatkép homályos, tisztánlátás-illúziókkal. Ha innen nézzük a metavalóságot, élesen csak a metavalóság első két lépcsője látszik. A *normál tudatállapotok* közé a különböző tudományok általában a mélyalvást, az álmot és az éber (és ennek fokozatait: fél-éber, normál éber, teljesen éber) állapotot sorolják; az éberen azt értik, amikor az ember nem alszik, hanem valamilyen szinten ébren van, ébren létezik. A normális ember leggyakoribb éber állapota a kevésbé fárasztó *fél-éber* állapot. Összefoglalva: *megszabadult (felszabadult?) tudatállapot*, vagy az éber tudatból kilépett, útra indult, de még nem megvilágosodott tudatállapot ez; nevezhetjük megtisztult tudatszintnek is.

A második lépcső. Valóság-tudat. Már absztrahált gondolkodás, mindennapi tudat, kezdeti tudatosság, ami szintén még nem magasrendű tudatállapot. Az egyéni és társadalmi tudattalan és normál tudat (láthatatlan és látható köztudat és ezek kivetülései). Az érzéki tudat kivetülése az elsősorban még a fizikai világra koncentrált valóságrekonstrukcióra. Másodlagos és változatlanul édes-keserű tapasztalatok globális és lokális köztudatban. *Közép(szerű)* tudat. A tudatkép: mechanikus, egyszerűsített, de már szimbolikus valóságkép. Ha innen nézzük a metavalóságot, az első valóság (látszólagos) értelemadása sikeres, s a harmadik lépcső világa alig-alig dereng a távolban. Ha van értelme különbséget tenni a megszabadult és a felszabadult szavak értelme között, akkor azt mondjuk, hogy ez már nem csak megszabadult valamitől (főként a fél-éber tudat béklyóitól), de még nem megvilágosult tudatállapot, miközben a *felszabadultság első szintje*. Ezt azért tekintem külön álló tudatállapotnak, mert az emberek önmaguktól, a szenvedéstől hajtva, gyakran fel-felugrálnak a közép tudatba, hogy aztán szinte mindig visszaessenek.

A harmadik lépcső. Magas szellemi és kozmikus tudat. A magas rendű tudás (tudomány és művészet, a filozófia és a teológia) szellemi beavatást kínál, de nem garantál. A tudás megemeli a tudatot, és a tudatnak esélyt teremt kilépni, vagy belépni az univerzális vagy az isteni valóságba. Feljutás a természeti és szellemi kozmoszba – avagy ez a lépcsőfok szétválasztható két lépcsőre, a természeti univerzummal és a szellemi univerzummal való egybeolvadásra. *Magas* tudat. Ez már a felszabadultság megélése, az ebben az állapotban való maradás lehetősége. Elszakadás a való világ béklyóitól, a való világ tudatállapotaitól. A tudatkép: az igazságok egyre inkább láthatóvá válnak, olykor azonban maradnak homályos foltok. Az a tudatállapot ez, amelybe lépve az ember részben vagy teljesen elveszti a dualitás tudatát, képes önmagán túli „tartományokkal” azonosulni, így például a természettel-univerzummal vagy szellemi értékekkel, magas rangú tudásokkal, vagy tudósokkal, filozófusokkal, vagy szentekkel.

⁶⁶ Lásd: Dienes István A tudat-holomátrix – a szuper-metaelmélet sarokköve; Szász Ilma: A vallások végső igazsága. Külön felhívom a figyelmet Szász Ilma Elérhető tudatfokozataink című tanulmányára (INCO, 2004/1; www.inco.hu)

⁶⁷ Az ID-frekvencia kutatások ezt az energiamezőt szeretnék természettudományos módon megragadhatóvá és mérhetővé tenni.

Ha innen nézzük a metavalóságot, az első valóság jórészt érthető, a második valóság ismerete újragondolható – és tudati átjárók nyílnak meg a transzcendens valóságba/tudatba.

A negyedik lépcső. A metafizikai tudat, az isteni tudat, az Abszolútum tudata, Egység-tudat. Tiszta Tudat öntudata, a személyes és személytelen Isten-tudat (felismerése, tudatosítása, megélése),⁶⁸ és nyilván a szentvalóság/szenttudat központú társadalmi tudat is. Legyünk pontosak: a meghatározó két első stádium az isteni tudatállapot és az abszolútum végső tudat-tökéletessége. Ezek vezetnek el az Egység-tudatig. Az érzékfeletti és tudásfeletti valóság mindig istenformájú és aztán minden tartalom/forma feletti tudatcsúcs végtelenbe, végső egységbe táruló önazonossága ez. *Felső* tudat, ahol ennél nincs felsőbb – legalább is emberi nyelven. A tudatkép: a tiszta tudat oszthatatlan öntudata. A teljes csend azonos a teljes zene. A meg nem nyilvánuló és a tökéletesen megnyilvánult egysége. Magunk tehát kezdettől fogva elválasztottuk az isteni (az egyisten-központú) tudatot az abszolútum (az egyisten-tudatok feletti) tudatállapottól. Ezért ez a negyedik lépcső akár szintén két lépcsőfoknak is értelmezhető. Ha innen nézzük a metavalóságot, az első lépcső világa sikertelen anyagi kivetülés, a második valóság kegyesen hamis absztrakció, a harmadik szint pedig az isteni tudat részleges megtestesülése. A négy lépcsős „lejáró” és „feljáró” értelmezhető hét, kilenc, vagy akár tizenhárom lépcsőként is. Számunka az egyik legpontosabb lépcsőrajz az ősi kabbaláé, amelynek a központi lépcsőházában négy, vagy a (titkos daat-tal) öt lépcsőfok van, s az „oldallépcsőkkel együtt tíz, tizenegy vagy a kéter felettiakkal együtt tizenhárom.

Ha a metatudat lépcsőfokait (akár egyik vagy másik elsődlegességeként, akár valamelyik következményeként, akár kölcsönös interakcióként tekintve) gondoljuk végig, mindjárt eljutunk a metatudat szintjeinek önértelmezéseiig, vagy egy-egy lépcsőfok belső logikájáig és programjáig.

A metatudat szimbolikus lépcsői, akár csak a metavalóság szintjei, nem statikus állapotok. Ha a metatudat egyaránt létezik kint és bent, lent és fent, a metavalósághoz kötve és a metaember metatudához csomózva, akkor a külső-belső hajtóerők a végtelen s véges jóvoltából folyamatos változásban vannak. A metatudaton beüli látszólagos mozdulatlanság is mozgás és a szüntelen rezgés is egyúttal rezgés nélküliség. A metatudat fokaihoz eddig is kapcsolódtak gondolkodás- és viselkedésmódok, amelyek kezdetektől fogva arról tanúskodnak, hogy az ismeretek, az elméletek előtt/mögött nagyon is világos törvényszerűségek fedezhetők fel majd. Az alaplémma visszavonhatatlanul az, hogy minden ember és minden közösség *miképpen juthat* fel a legmagasabb tudatba/valóságba.

Egyáltalán: *minden ember*⁶⁹ előtt nyitva van ez a lehetőség?

17. A metaelmélet logikai csúcspontja

Az Egész, az Egy: a metavalóság és metatudat (és minden más vektoreleme) elválaszthatatlan. A metavalóság és metatudat szerkezetének (lépcsőinek) megfogalmazásánál már tapasztalhattuk, hogy az elválasztás – különösen a harmadik-negyedik szinten belül és szintek között – olykor meglehetősen erőltetett és talán szükségtelen is.

A metaelmélet bevezetésekor a metavalóság és metatudat fogalmának *viszonyát* ikerpárhoz hasonlítottuk, ám ez a kardinális metaelméleti és/vagy metafizikai kérdés (két alapfogalom kölcsönös hatásrendszere) sokféleképpen végiggondolható: 1. Nincs szoros és erős kapcsolat a két valóság és fogalom, de mind a kettő létezik, és együtt jól kitöltik és meghatá-

⁶⁸ Schütz Antal Dogmatikájának második kötetében (Szent-István Társulat, 1923.) a mennyei boldogság mivoltáról három tételt fogalmaz meg: 1. Az örök boldogság elsősorban abból áll, hogy az üdvözültek színéről-színre látják az Istent. 2. Isten boldogító látása végett az üdvözült léleknek külön természetfölötti fölkészültségre van szüksége. 3. Isten színe-látásának nyomán a legteljesebb boldogság jár. (537–544.)

⁶⁹ A válasz előtt gondoljunk csak a kálvinizmus eleve elrendelés elméletére. Lásd: Kálvin János: Az eleve elrendelésről. Európa, 1986.

rozzák a téridőt. Két különböző tartalom és forma, akkor is, ha nyitva hagyjuk a kérdést, hogy hatnak vagy nem hatnak egymásra. 2. Erős kölcsönhatásban vannak egymással, és ez akár független attól is, hogy együtt milyen közös téridőt testesítenek meg. Ha tetszik, ekkor beszélhetünk ikerpárról, mert a valóság- és fogalom-testvérek egyenrangúak és egymásra utaltak. 3. Gyenge kölcsönhatás van közöttük, mert a tágasabb külső-belső szupertér túllép rajtuk. Egy végtelenbe futó, két központú rendszerben ugyan, de mozgásukkal más-más pályát ismétlő (vagy nem ismétlő) bolygók ők. 4. Két párhuzamos dimenziót jelentenek, a nélkül a fizikai törvény nélkül, hogy a párhuzamosok a végtelenben találkoznak, vagy elválnak. 5. A két elem ugyanaz, csak más-más oldalról. Az Egész egyik oldala a metavalóság, a másik fele a metatudat. 6. Csak metavalóság és egy metavalóság van, ez maga a totalitás, így a metatudat nincs, illúzió, másodlagos tényező, az önfélrevezetés eszköze. 7. Csak metatudat van, így a metavalóság nincs, vagy csak illúzió, látszat, negatívum. 8. Csak Meta-Isten (és/vagy Abszolútum) van, és ezért a metavalóság/metatudat aktuális fizikai/metafizikai megtestesülés. 9. A metavalóság objektív, tőlünk függetlenül létező, ezért a metatudat az objektív valóság szubjektív észlelése. 10. Csak metatudat van, csak ez az objektív, csak ez az igazság, a metavalóság nem más, mint a metatudat szubjektivizálódása. 11. Az Én a metavalóság és metatudat – azon kívül nincs semmi. Semmi sem. 12. Formázott, lehatárolt, véges rendszerben kívülről meghatározott tényező a metavalóság és a metatudat is. A határos „rendszer” fontosabb, mint ez a két elem. 13. A megnevezetlen káosz-rendszerben vagy a szupertérben csak két megnevezett, egyszerre szabad és kötött csúcstényezőt találunk. Átfognak mindent, meg nem is. 14. A metavalóság és a metatudat egymásra oda-vissza átváltható tényező – fizikailag is, nem csak metafizikailag. 15. Az összetettség miatt nehéz arra indokot találni, hogy a felsorolt válasz-alternatívákból kizárólag egy válasz helyes. Sorakoznak az ötvözet-variációk. 16. Vagy a két alapvalóság/alaptudat milyen közös csúcállapotban egyesül? 17. stb.

Ismételten jelezzük, hogy abban a kérdésben még nem foglaltunk állást, hogy az anyag vagy a szellem (az anyagi valóság vagy a szellemi/transzcendens valóság) *elsődleges-e*, vagy végül egyik sem élvez prioritást – vagy ellenkezőleg ugyanannak a valaminek a két oldaláról van szó. Vagy (logikailag ötödik válasz-alternatívaként) az anyag és a szellem felett egy *magasabb minőségű* szellem/anyag húzódik meg, netán ez egyszerre anyagi és tudati/isteni természetű új *valóság*? És azt a kérdést se tettük fel még, hogy a valóság/tudat minden szintjén azonos válasz adható-e, hiszen előre prognosztizálható, hogy egyébként már egyetlen kérdésre sincs csak *egyetlen válasz*.

A földi civilizáció – jelenlegi ismereteink szerint – a kezdetekről fogva nem tesz egyebet, mint a felsorolt és fel nem sorolt alternatívák közül gyorsan és világosan választani akar. Az elmúlt tízezer évben koronként, kontinensenként és kultúraként *egy-egy* vagy maximum *egy-két* párhuzamos válasz mellett döntött, azzal a megkötéssel, hogy az elfogadott és végső igazságnak tekintett válaszon kívül minden más felelet-alternatíva tévedés, hamis, gonosz volt. Nem lehet kizárt egy olyan megközelítés sem, hogy a földi kultúrák egyszer már pontosan tudták a választ, az igazságot, amint jelenleg az sem eleve elvetendő feltevés, hogy valamely típusú *felső tudat* még nem sugallta a megoldást, vagy a válasz érzékelésében és felfogásában rendre elmaradtunk. A metaelméleti-metafilozófiai elemzésünk nem tehet majd mást, noha nem gondolhatja, hogy a végső igazság birtokában van, minthogy *egy vagy inkább több és eltérő válaszkísérellet* mellett *elkötelezi* magát.

18. Az elméleti szintézis – avagy a metaelmélet (tizenegy pólusú) szerkezete

A meghatározó kérdésfelvetés így hangzik: a metaelmélet a meta-teljesség (*metavalóság/metatudat/metaember*) egészéről és részleteiről adhat-e és egyáltalán adjon-e *átfogó elméleti és/vagy filozófiai (vagy mind a kettőn túli?) választ?*

Válaszunk egyértelmű: *adhat és adjon*. Nincs is más lehetőség.

A hagyományos tudások, tudományok, elméletek ugyan egyrészt szétváltak, eltávolodtak egymástól, másrészt egy-egy tudástartományon belül is felgyorsult a tudásszeletelődés, a rész-felfogások önállósodása. Ez a kétszeres, vagy többszörös differenciálódás a huszadik században vagy annak végén jutott a tetőpontjára. Ezzel párhuzamosan viszont egy-egy tudományon belül és a tudományok között is elindult a szintézisépítés. Ennek folytatása érdekében kell létre hozni a metatudományt, a metaelméletet, majd jobb esetben a metafizológiát, amely ugyanakkor egy *új nyelv, új gondolkodás és az új mentalitás* megteremtésével képes az összes tudományt/nemtudományt *egyben* látni.⁷⁰ A metaelmélet és minden magasabb rendű szintje részben szükségképpen eleve ez, vagy ez lehet, de a kardinális feladat nem csak az elméleti-szellemi szintézis létrehozása.

Ha a metaelmélet új logika és fogalom-hálózat, akkor a metaelmélet/metafizika szintén leírható egy *tizenegy pólusból álló szerkezettel*. Ezt – az egyszerűség és az átláthatóság – kedvéért vizionálhatjuk a *világfa-életfa szerkezetbe*⁷¹ és az életfa szimbólum bibliai alapú értelmezése sem befejezett még.

Az alapfogalmakat hogyan is helyezzem el az életfán (Valóságfán/Tudatfán/Fogalomfán)?

A *fogalom-fa* törzse – először tekintsünk így rá – felülről lefelé indul, csúcsában a Meta-Isten (Abszolútum) van, majd utána a metatudat, középen a metaember, s a két „alsó” elem, a metatársadalom és a metavalóság. Miután egy rendes világfának persze lefelé (a „földbe”) és fölfelé (az „égbe”) is nőnek gyökerei, így a világfának a teteje és az alja egyaránt tekinthető fatövének. A törzs egyik, felső végén tehát a metaisten szintjén jobbra megy egy ág, ez a metabölcsesség és a balra kihajló ág a metaész. A világfa közepén, a törzs felezési pontján szintén két erős faág nyúlik ki, jobbra a metaszeretet, balra a metaakarát. A törzs másik vége fölött, a metavalóságtól feljebb van a metatársadalom, s ezen az „emeleten” a jobbra nyúló ág a metaérzés, balra pedig van a metaelmélet, amely természetesen az egész fogalom-fát kísérli meg összefogottan jellemezni.

Ez egyelőre a kétdimenziós metafa, filozófiai világfa, amely természetesen értelmezhető majd *gömbszerkezetben*, méghozzá úgy, ahogy azt korábban ígértük, s akkor ennek a gömbnek nem egy, hanem öt (vagy több) *középpontja* lesz (azok a fogalmak, amelyek most a metafa törzsét alkotják). És akkor a gömb „lezáratlan” kerületén (mintha ez egy fraktálstruktúra lenne) legalább hat újabb *kisebb gömb* található, amelyek pillanatnyilag a nagyobb ágakat szimbolizálják.

A fogalom-fa és/vagy a fogalom-gömb természetesen csak szimbolikus kifejezése a Meta-Egységnek, avagy – nevezzük bárminek is – a metatörvényeknek, metaelveknek. Mi több: nem kizárt, hogy eljuthatunk a véges/végtelen Meta-Elvhez, s mind ahhoz, amit a Meta-Elv majd jelent.

Kitérőként hadd utaljunk arra, hogy a magyarok hitvilágának is egyik központi jelképe a *világfa* volt és ma is az; ugyanakkor nem tagadható, hogy a régi hitvilágunk világfájának teljes leírása, teljes megértése régóta hiányzik. Kiszely István szerint: „A magyar hiedelemvilág ’csudálatos fája’, ’égigérő’ vagy ’tetejetlen’ fája nem egyéb, mint a táltos népek világfája,

⁷⁰ Érdemes idézni Del Ratzsch könyvének utolsó mondatát: „George Marsden szavait kissé átfórmálva: a nem hívó szeme is megláthatja a tudomány kottájának minden hangjegyét, de az istenhit kontextusának és perspektívájának híján mégsem fogja hallani a zenét.” Del Ratzsch: *Miből lesz tudomány?* Budapest, Harmat, 2002.

⁷¹ Nem vagyunk szerencsére abban a helyzetben sem, hogy legalább a világfát-életfát csak egyféleképpen lehetne magyarázni. „Igaz, hogy a szövegmagyarázók többsége hajlik arra, hogy az ’élet fája’ ezen utolsó epizódjában /melyet a 2.9-ben a kert két fájára tett célzás készít elő/, egy másik hagyományból eredő, ütköző témát lásson, az emberekre féltékeny Isten témáját.” Paul Ricoeur-André Lacocque: *Bibliai gondolkodás*. Európa, 2003: 92.

amely összeköti az alsó (a földalatti-), a középső (a földi-) és a felső (túl-) világot.”⁷² Hoppál Mihály pedig többek között azt állapítja meg: „A sámánnak képesnek kell lennie arra, hogy megmássza a világfa égbe emelkedő törzsét (’az érig érő fát’), hiszen csak így tud érintkezni az égiekkel. A középső világban élnek az emberek, állataikkal és a közjük ereszkedő vagy kapaszkodó – segítő vagy ártó – szellemekkel együtt.”⁷³ Hipotézisünk szerint a sámán világfák ugyanolyan univerzális, szent világképek, tudat-megjelenülések voltak, mint amilyenek például a kabbala szefirot-fái.

Az univerzális földi kultúrának kevés olyan közös jelképe van, mint a világfa. Tanulmányunkban egyelőre a magasba és a mélybe kapaszkodó metafából viszont főként csak két elemet mutathattunk be: *a metavalóságot és a metatudatot*. Arra is kísérletet tettünk, hogy az öt központi/középső elemből kiemelt két alapkategória lehetséges viszonyait legalább lehetőségként felvessük.

Szeretnénk még egyszer megismételni: a valóság/tudat-szeletek és fogalmaik átfogó értelmezéséhez *minden eddigi* – általunk elérhető – ismeretet, összefüggést, tudást, hipotézist használni akartunk. Miután Európában vagyunk, érthető, hogy a (normál, posztnormál) tudomány érvei-ellenérvei szükségképpen *többségben* lesznek. A különböző típusú elméletek közé viszont nem csak a klasszikus természettudományokat és társadalomelméleteket soroljuk, sőt az összetett elméletrendszerbe nem csak a szellemtudományokat emeljük be, hanem minden megismerési tartalmat-formát, logikát és üzenetet, köztük az öt világvallás teológiai felfogásait és a különböző tradíció-elméleteket is. A metaelméletből és különösen a metafilozófiából ugyanakkor nem maradhatnak ki a művészetek sem, vagy nem tekinthetjük nem létezőnek a filozófiai gyökerű hagyományelméleteket, vagy az ezotéria magasabb rendű koncepcióit sem. Minden olyan *elméletalkotás* ide tartozik, amelyet az emberi gondolkodás az elmúlt évezredek alatt kikísérletezett, anélkül, hogy most igazságtartalmaikat – bármilyen igazságfelfogás mércéje alapján – minősítenénk, és ezzel szelektálnánk közöttük⁷⁴. Függetlenül attól is, ha képesek leszünk rá, hogy az euroatlanti tudomány tegnap vagy ma miképpen minősítette őket.

Az integrált tudással – most már mint új „eszközzel” – és az elérhető magasabb tudatállapottal persze *lényegileg új, és alapjaiban más tudás* is létre hozható. Ez műfaja szerint lehet ugyan új filozófia, új tudomány, új valláselmélet, új gondolkodás – együtt pedig a *tényleges metaelmélet és a metaelvek rendszere*, ami egyszerre filozófia, tudomány, valláselmélet, stb. Ha tetszik: poszt-tudomány. Az első szintű („csak” tudás-vezérelte) szintézis viszont csak *előfeltétel* a valóságos/nemvalóságos és valóságon és tudati dimenziókon inneni és túli metafilozófiához, amely végül és egyúttal aztán a résztudásokat, részelemeket feltehetően alapjaiban újragondolásra kényszerítheti.

Addig is nincs más dolgunk, minthogy *olvassuk* a Védákat, a Bibliát, a Széfer ha Zóhárt, Keresztes Szent János műveit, vagy a jelentős szúfi gondolkodókat, és ugyanígy az elméleti fizikusok, kozmológusok, biológusok, szociológusok és mások új tudományos és poszt-tudományra nyitott publikációit?

Nem egészen.

19. Újabb paradigmaváltás(ok)?

⁷² Kiszely István: Az ősmagyarok hitvilága (www.istvandr.kiszely.hu)

⁷³ Hoppál Mihály: A sámánizmus vallási kultúrái (www.terebess.hu)

⁷⁴ Érdeemes figyelni például a hua-yen buddhizmusra: „A hua-yent röviden általában úgy szokták jellemezni, mint a mindent (abszolútot és jelenségit, szellemit és anyagit) magába foglaló egyetemes Egység, a nagy *Totalitás* tanát.” Liptay, Lothar: *Az Abszolútum odisszeája a buddhizmusban* (Kalligram, Pozsony, 2005) 95.o.

Magunk azért a jelenlegi paradigmaváltást *nem kötjük* okvetlenül a metaelmélethez. Az emberiség gondolkodása és egyben tudománya évtizedek óta *első lépcsős*⁷⁵ paradigmaváltás(ok)ban van. A Régi Paradigmából átlépünk és Új Paradigmába, de még előttünk van például a Metaparadigma megértése. Ez az elsődleges paradigmaváltás egyébként feltétele annak, hogy metaelmélet létrejöhessen, és befogadható legyen. Ugyanakkor természetesen a metaelmélet egyben a mai paradigmaváltás betetőzése és kapu a metaparadigmához. Avagy a metaelmélet koronája (lásd: a kabbalában keter) is felfogható úgy, mint a legmagasabb rendű új paradigma *kiinduló/befejező* szintje, feltéve, ha a metaelmélet komplex fogalmától elválasztjuk a szüntelen önfejlődés irányát, csúcsát, és azt megkülönböztettképpen új kategóriával kívánjuk megnevezni.

Az ilyen szintű paradigmaváltás metafizikája (abban az értelemben, amely az egész isteni/emberi jelenséget – tudatot és valóságot – magába foglalja), tulajdonképpen már ismert és régóta felfedezett (vagy kegyelemként felkínált) út, benne van az őshagyományokban is. Önmagában nem értelmezhető csak az immanens élet síkjában, bárminemű hatalmas tudásával együtt sem, hanem csakis az immanens lét síkjából merőleges irányba történő kilépésben, ami nemcsak gondolatilag, tehát tudásban kivitelezhető, hanem a metavalóságban is, s végül a metatudat csúcshintjein, tehát *az élet-tudat nevű csoda* összes dimenziójában. Ezért tehát a lehetséges alacsony és magas szintű metaelméletek közül minket az érdekel, amelyik *kimutat* a síkszerű⁷⁶ életből – azaz a magas rangú metavalóság/metatudat egységes elérését és önalakító átalakíthatóságát támogatja.

A metaelmélet nem pusztán az immanens világ önismerete, ellenkezőleg, a *transzcendens világ* önképe bennünk, és az eddigi-mai mindentudás ebben való értelmezése. Nem érhetünk be már kevesebbel, mint az *Egésszel* és az *Egész tudatával*. A szakrális sík teljes tudása és tudata önépítési követelmény, amiben azonban nem nullázódik le az emberiség jelenlegi tudása sem. Semmi sem véletlen, természetesen még az sem, hogy az euroatlanti tudomány és a születő poszttudomány csúcsgondolkodása is ilyen szellemi magasságokba emelkedett, noha például a szintén önfejlődő tudományt a tradicionalisták időnként igyekeztek kiátkozni. Ez a metaelmélet (még akkor is, ha nem metafizika) messze kimutat a síkszerű világból, de ez nem csak maga a metavalóság első lépcsője, hanem potenciálisan az élet eredeti és végső esszenciája is lehet. A metaelmélet valóságos és potenciális *cselekvés és nem-cselekvés*, méghozzá eredendően. Minket most a lehető *legkevésbé érdekel* az immanens (első szintű) valóság gyakorlati átalakítása, mert jelenleg a tudatunkat más síkban és más célra mozgósítjuk, miközben a metaelmélet, egységfilozófia előtt, után és közben közvetve *mindent megteszünk* a teljes (és ugyanakkor első szintű) élet újraalkotásáért is. A kör és/vagy a gömb egyszerre zárt és nyitott.

Nem nagyon hiszünk a végső válasz megragadhatóságában, de azért ez a lehetőség nem megközelíthetetlen. Nem merjük gondolni, hogy valaha is létezik befejezett végső válasz, de a befejezetlen végső igazság a földi valóság/tudat *egyes számú* törvénye.

Ha most születik egy metaelmélet, utána születnek újabb metaelméletek, sőt szupra-metaelméletek, de ebből automatikusan nem következik az, hogy nem lehet *végső egyesített elmélet*. És akkor hol van még a metafizika és az egységfilozófia, vagy a titkos Meta-Elvek rendszere? Egyelőre a végső válasz helyett csupán *az új tudás és megértés, avagy az új tudat-állapot* hipotézise lehetséges, valamint ennek révén a már feltárt és a még fel nem fedezett *új törvények* érhetők el. Vagy egyelőre csak ennyi töredezett tudást vagy poszt-tudást bíztak ránk? Avagy az igazságok és csúcsigazságok helyett először csak a *magas rangú hipotézisek* várhatók és reálisak, amelyek azonban talán mindjárt erősebbek, mint bármilyen eddigi korlátozott és felemás „igazság”.

⁷⁵ A második (vagy harmadik) lépcsős paradigmaváltások elméletének és gyakorlatának részletes kifejtése nem témája ennek a bevezető tanulmánynak.

⁷⁶ Lásd Ken Wilber híres síkvilág fogalmát (Ken Wilber: A Működő Szellem rövid története, Európa, 2003.)

Egyúttal egyelőre abban sem hiszünk, hogy a metaelmélettől és a metafizológiától a világ/tudat közvetlenül bármit is lényegesen változna, ám ez az új nézőpont ugyanakkor elindíthatja és betöltheti a káoszelmélet szerinti *pillangó-hatást*. Abban feltétlenül segíthet tehát, hogy az emberi civilizáció értékalapja, létalapja újrateremtődjön, elmélethorizontja kitáguljon, a fantázia újra szabadabbá váljon, a magasabb tudatszintek feltárhatók és elérhetőek legyenek, de ezek a változások azonnal és konkrétan még nem váltanak ki olyan materiális/nem-materiális eredményt, hogy az emberiség kiegyensúlyozott haladása a kollektív magasabb valóság- és tudatállapotok felé *garantált* legyen. Vagy merre is, hova is, meddig is vezet ez a metaalapú új tudatszint konstruálás?

Egyelőre talán csak annyi a lecke, hogy az egész világ metafizológiaként az egységes és ugyanakkor összetett⁷⁷ metavalóságról/metatudatról beszéljen? Vagy már most sem csak ennyi és ilyen kevés a stratégiai végső/végtelen cél? A válaszunktól függetlenül azonban a Metaelv (metatudat/metavalóság, stb.) látszólag a legnagyobb csendben *folytatja* univerzális és univerzalitáson túli önfejlődését?

---

⁷⁷ Nem meglepő, hogy Stephen Wolfram az új tudományt bejelentő könyvében kijelenti: „De ha programokban gondolkozunk, akkor a könyvben bemutatott és általam kifejlesztett új tudomány az első, amelyik képes akár rettentő összetett viselkedésről is értelmes ismertetést adni.” Stephen Wolfram i.m: 6.

Fontosabb irodalom

(A klasszikus szakirodalom jegyzéke ismert, ezért azt nem csatoljuk.)

- Ad-Darqáwí, Al-'Arabí: Az emlékezés rózsakertje. Kairosz, 2005.
- Agy és tudat. Szerkesztette: Vizi E. Szilveszter – Altrichter Ferenc – Nyíri Kristóf – Pléh Csaba, BIP, 2002.
- A tudat forradalma. Grof, Stanislaw, László Ervin és Russel, Peter beszélgetése Új Paradigma, 1999.
- Az észleléstől a nyelvig. Szerkesztette Pléh Csaba – Kampis György – Csányi Vilmos, Budapest, Gondolat, 2004.
- Berg, Yehuda: The power of kabbalah. Hodder and Stoughton, 2003.
- Capra, Fritjof: The Hidden Connections. Anchor Books/Doubleday, 2004.
- Cousins, E. ed., World Spirituality: An Encyclopedic History of the Religious Quest, 1-25 vols, New York, Crossroad, 1985.
- Gazdag László: A teremtés titka Alexandra, 2004.
- Green, Brian: The Elegant Universum. Norton, W.W. & Company, 2003.
- Green, Brian: The Fabric of the Cosmos. Knopf Publishing, 2004.
- Grof, Stanislaw: Psychology of the Future State University of New York Press, 2000.
- Hamvas Béla: Világválság. Budapest, Hamvas Intézet, 2004.
- Hawking, Stephen W: The Theory of Everything. New Millennium Press, 2003; magyarul: S. W. Hawking: A mindenség elmélete. Budapest, Kossuth, 2005.
- Hey, Toni Walters, Patrick: The New Quantum Universe. Cambridge University Press, 2003.
- Kaku, Michio: Hyperspace. Anchor Books, 1995.
- Kaku, Michio: Parallel Worlds. Hardcover, 2004.
- Kaku, Michio: Visions. Anchor Books, 1998.
- Keresztes Szent János Művei I-II. Budapest, Györi Karmelita Rendház, 1995.
- László András: A mindenség fénye az emberben. Sophia Perennis Kiadó, 2004.
- Lewis, L. E.: Our superstring Universe. iUniverse.com, 2004.
- Liptay, Lothar: Az Abszolútum odisszeája a buddhizmusban. Kalligram, Pozsony, 2005
- Penrose, Roger, – Shimony, Abney, – Cartwright, Nancy – Hawking, Stephen: The Large, the Small and the Human Mind, 1997; magyarul: A nagy, a kicsi és az emberi elme. Akkord, 2003.
- Penrose, Roger: The Road to Reality: A Complete Guide to the Laws of the Universe
- Pléh Csaba: Bevezetés a megismeréstudományba. Budapest, Typotex, 1998.
- Popper, Karl: Test és elme. Budapest, Typotex, 1998.
- Ratzsch, Del: Science & Its Limits: The Natural Sciences in Christian Perspective. Intervarsity Press, 1999; magyarul: Del Ratzsch: Miből lesz a tudomány? Budapest, Harmat, 2002.
- Ricoeur, Paul – LaCocque, Andre: Penser la Bible. Éditions de Seuil, 1998; magyarul: P. Ricouer – A. LaCocque: Bibliai gondolkodás. Budapest, Európa, 2003.
- Sadar, Ziauddin: Thomas Kuhn and the Science Wars Icon Books, Ltd.; magyarul: Ziauddin Sardar: Thomas Kuhn és a tudomány-háborúk. Pécs, Alexandra, 2003.
- Szász Ilma: Az élő fény árnyéka. Budapest, Köröspatak, 1997.
- Schuon, Frithjof: A vallások transzcendens egysége. Kvintesszencia Kiadó, 2005.
- Varga Csaba: Új elmélet horizontok előtt. Budapest, Tertia, 2004.
- Walsh, Roger (Foreword), Wilber, Ken: A Sociable God: Toward a New Understanding of Religion. Shambala, 2005.
- Wilber, Ken: A Brief History of Everything. Shambala; magyarul: Ken Wilber: A Működő Szellem rövid története. Budapest, Európa, 2003.
- Wilber, Ken: A History of Everything. Shambala, 2000.
- Wilson, Robert Anton: Quantum Psychology 1999; magyarul: Kvantum pszichológia. Budakeszi, Mandala-Véda, 2002.
- Wolfram, Stephen: A New Kind of Science. Wolfram Media, Inc. 2002.
- World, Kenneth: The Quantum World. Harvard University Press, 2004.